

SVEUČILIŠTE SPLIT
EKONOMSKI FAKULTET

DIPLOMSKI RAD

REGRESIVNI UČINAK PDV-A NA DOHODAK U
RH

Mentor: prof. dr.sc. Nikša Nikolić

Student: Josipa Kereta, univ.bacc.oec.

Split, rujan 2016.

SADRŽAJ:

1. UVOD	1
1.1 Problem istraživanja	1
1.2. Predmet istraživanja	2
1.3. Ciljevi istraživanja.....	3
1.4. Hipoteze istraživanja	3
1.5. Metode istraživanja	4
1.6. Struktura diplomskog rada	5
2. OBILJEŽJA POREZA NA DODANU VRIJEDNOST	6
2.1 PDV u RH.....	8
2.2. PDV u EU	9
2.3. Utjecaj na životni standard.....	11
2.4. Utjecaj na plaće i zaposlenost	12
3. OBILJEŽJA POREZA NA DOHODAK.....	12
3.1 Temeljne odrednice poreza na dohodak.....	12
3.2. Koncepti oporezivanja i načelo pravednosti	19
3.3. Utjecaj na štednju pojedinca	23
3.4. Utjecaj na plaće i zaposlenost	24
4. REGRESIVNI UČINAK PDV- a	25
4.1 Pojam i mjerenje regresivnosti.....	25
4.2. Problematika stopa PDV-a	28
4.2.1. Broj stopa	28
4.2.2. Visina stopa	33
4.2.3. Načelo neutralnosti	33
4.3. Istraživanja regresivnosti PDV-a	34
4.3.1. Sintetička istraživanja za razvijene zemlje.....	34
4.3.2. Pojedinačna istraživanja za razvijene zemlje.....	37
4.3.3. Pojedinačna istraživanja za zemlje u razvoju	39
4.3.4. Istraživanja regresivnosti u RH	40
5. Zaključak	51

1. UVOD

1.1 Problem istraživanja

Problematika regresivnosti PDV-a dugo se vremena nalazi u fokusu interesa kako stručne tako i šire javnosti. Iznimku pri tome ne čini ni Hrvatska gdje se o ovoj problematici počinje raspravljati neposredno nakon uvođenja PDV-a u hrvatski porezni sustav.

Da bi smo shvatili suštinu problematike regresivnosti PDV-a, moramo poći od učinaka koji se općenito povezuju za svaki porezni oblik, pa time i porezni sustav u cjelini. To su fiskalni i nefiskalni ili ostali učinci. Jednostavno kazano, fiskalni učinci svakog poreznog oblika u svezi su sa njegovom izdašnosti u punjenju proračuna. Međutim, uz ovaj fiskalni učinak uvođenje svakog poreznog oblika u porezni sustav povezano je za cijeli niz drugih učinaka kao što su primjerice ekonomski, socijalni, politički, razvojni, demografski i drugi učinci. Pri tome, analize pojedinih poreznih oblika ukazuju na relativno rijetko postojanje takvih poreza kod kojih će biti podjednako izraženi i fiskalni i nefiskalni učinci. Štoviše, pravilo je da su kod ovih poreza kod kojih su više naglašeni fiskalni učinci, u znatno manjoj mjeri prisutni nefiskalni učinci.

Jedan od takvih poreznih oblika je porez na dodanu vrijednost. PDV je neizravni porez kojim se oporezuje potrošnja roba i usluga. Kod ovog, danas tipičnog predstavnika općeg poreza na promet, javno je izražena njegova fiskalna dimenzija. Ovim se porezom brzo i izdašno puni proračun, što je nesumnjivo jedan od razloga zašto su ga zemlje članice EU implementirale u svoje porezne sustave. Međutim, zbog jako naglašenog fiskalnog karaktera, te zbog činjenice da spada u red neizravnih poreza, izostaju nefiskalni učinci. Naime, ako ih želimo postići uvođenjem diferenciranih poreznih stopa (tzv. višestopni PDV) izravno ćemo smanjiti njegovu izdašnost i neutralnost.

Drugim riječima, izravno ćemo negativno djelovati na dvije najznačajnije pozitivne karakteristike PDV-a, uz poštivanje vrlo upitnih ostalih učinaka. S druge strane pak, ako pred PDV postavimo npr. socijalne i ekonomske ciljeve, moramo znati da je ovaj porezni oblik prevaljiv, te će u okviru razmatranja učinaka ekonomske incidence, porezni teret snositi drugi subjekti, a ne oni koji su to bili zakonom određeni.

Imajući u vidu izraženi fiskalni učinak PDV-a, teorijski gledano, najuputnije bi bilo uvođenje jednostopnog PDV-a, čime bi se upravo zadržale njegove najznačajnije karakteristike - izdašnost i neutralnost.

Problemi međutim, nastaju onog trenutka kada se ovakav teorijski pristup pokuša implementirati u praksi. Političke oporbe, počinju tada napadati ovaj koncept instrumentalizirajući ga u borbi za osvajanje vlasti. Oštrica tog napada usmjerena je svakako prema činjenici da je jednostopni PDV regresivan tj. jedna porezna stopa pogađa sve porezne destinatare, povećavajući cijene proizvoda i usluga, ne vodeći pri tome računa pripadaju li oni nižim ili višim dohodovnim razredima, odnosno je li uopće ostvaruju dohodak. Jednostavnije kazano, i bogati i siromašni kupuju kruh i mlijeko te moraju platiti PDV kroz cijenu koštanja tih proizvoda. Jasno je pri tome, da plaćanje ovog poreza neće nimalo pogoditi one bogate, dok će porezni teret itekako osjetiti oni siromašni. Politički pritisci koji naglašavaju regresivnost tj. nepravednost PDV-a nažalost u pravilu, u praksi postižu rezultate.

Vladajući, ostvarujući svoju funkciju cilja - doći i ostati na vlasti - ne žele nezadovoljene porezne obveznike, odnosno porezne destinatare, jer itekako dobro znaju da su oni sutrašnji birači. Zbog toga popuštaju pod pritiscima i to praktično znači da jednostopni PDV zamjenjuju višestopnim što bi na odgovarajući način smanjilo regresivnost PDV-a, ali i smanjilo nezadovoljstvo građana koji u ulozi poreznih destinatera plaćaju ovaj porez. Suštinski problem je u tome je li se uvođenjem višestopnog poreza na dodanu vrijednost stvarno riješio problem njegove regresivnosti ili pak on i dalje postoji, kao što postoji i problem smanjene izdašnosti ovog poreza nastao kao posljedica uvođenja višestopnog PDV-a.

1.2. Predmet istraživanja

Iz prethodno definiranog problema istraživanja proizlazi i predmet istraživanja. U ovom radu istražiti ćemo upravo stupanj regresivnosti PDV-a u RH, kao i proračunske troškove koje država ima zbog primjene višestopnog PDV-a. U tom kontekstu, istražiti ćemo i stupanj usklađenosti PDV-a sa porezom na dohodak koji nam također govori koliko je izražena regresivnost PDV-a. Na kraju, ako utvrdimo da regresivnost postoji, analizirat ćemo i odgovarajuće mjere koje trebaju biti poduzete u pravcu njenog smanjenja, ali koje neće biti poduzete na uštrb smanjivanja izdašnosti i neutralnosti ovog poreza.

1.3. Ciljevi istraživanja

Glavni *ciljevi istraživanja* ovoga rada su:

- utvrditi stupanj regresivnosti PDV-a u RH
- utvrditi opterećenje PDV-om viših dohodovnih razreda
- utvrditi opterećenje PDV-om nižih dohodovnih razreda
- utvrditi opterećenje dohotka porezom na dohodak
- analizirati usklađenost poreza na dohodak i PDV-a
- vidjeti može li se promjenom poreza na dodanu vrijednost utjecati na rast/pad dohotka građana
- izračunati proračunske troškove (gubitke) koji nastaju zbog primjene višestopnog PDV-a
- utvrditi mjere za smanjenje regresivnosti PDV-a

1.4. Hipoteze istraživanja

U radu ćemo postaviti sljedeću hipotezu:

H0: Stupanj regresivnosti PDV-a negativno utječe na dohodak građana

H1: Stupanj regresivnosti PDV-a značajnije negativno utječe na dohodak od nesamostalnog rada nego na dohodak od samostalne djelatnosti

H2: Višestopni PDV značajno povećava proračunske troškove (gubitke)

Kako bi smo svaku spomenutu hipotezu potvrdili ili opovrgnuli provest ćemo empirijsko istraživanje utemeljeno na odgovarajućoj metodologiji.

1.5. Metode istraživanja

Odgovarajuće metode istraživanja koriste se za dobivanje odgovora na postavljene hipoteze i ostvarivanju postavljenih ciljeva. U teorijskom dijelu rada koristit će se sljedeće metode:

Metoda deskripcije je postupak jednostavnog opisivanja ili očitavanja činjenica, te njihovih empirijskih potvrđivanja odnosa i veza, ali bez znanstvenog tumačenja i objašnjavanja.

Ova se metoda primjenjuje u početnoj fazi rada gdje ćemo teorijski razraditi sam pojam poreza na dodanu vrijednost.

Metoda analize i sinteze- Metoda analize je postupak znanstvenog istraživanja raščlanjivanjem složenih pojmova, sudova i zaključaka na njihove jednostavnije sastavne dijelove i elemente. Metoda sinteze je postupak znanstvenog istraživanja i objašnjavanja stvarnosti putem sinteze jednostavnih sudova u složenije.

Metoda komparacije: Komparacijom se uočavaju sličnosti ili razlike između događaja, pojava, objekata.

Ovom metodom ćemo uspoređivati utjecaj poreza na dodanu vrijednost kako na dohodak građana tako i na trošarine.

Metoda indukcije i dedukcije: Induktivna metoda je sustavna primjena induktivnog načina zaključivanja kojim se na temelju analize pojedinačnih činjenica dolazi do zaključka o općem sudu, od zapažanja konkretnih pojedinačnih slučajeva dolazi do općih zaključaka. Deduktivna metoda je sustavna primjena deduktivnog načina zaključivanja u kojemu se iz općih sudova izvode posebni i pojedinačni zaključci.¹

Ekonometrijska metoda: Ekonometrija je grana ekonomske znanosti koja povezuje ekonomsku teoriju, matematičku ekonomiju i metode statističke analize, a bavi se razvijanjem i usavršavanjem metoda i modela za kvantitativnu analizu gospodarske strukture.

¹Zelenika, R., (2000) : Metodologija i tehnologija izrade znanstvenog i stručnog djela, Rijeka, dostupno na : http://www.unizd.hr/portals/4/nastavni_mat/1_godina/metodologija/metode_znanstvenih_istrazivanja.pdf

U svrhu dobivanja pokazatelja ovaj rad će se temeljiti na dosadašnjim relevantnim empirijskim istraživanjima regresivnosti PDV-a u periodu od 1999. - 2009. godine. Kao adekvatna baza za nastojanje da se upozori na regresivan karakter poreza na dodanu vrijednost uzima se neto dohodak ili raspoloživi dohodak. Vremenski interval za mjerenje regresivnosti je jedna kalendarska godina.

1.6. Struktura diplomskog rada

Struktura diplomskog rada sastojati će se od pet dijelova.

U prvom, uvodnom dijelu ćemo definirati problem i predmet istraživanja, koji je cilj rada kao i istraživačke hipoteze i metodologiju kojom ćemo te hipoteze prihvatiti/odbaciti.

U drugom dijelu rada objašnjavamo osnovna obilježja poreza na dodanu vrijednost i njegov utjecaj na životni standard te plaće i zaposlenost stanovništva.

U trećem dijelu rada objašnjavamo osnovna obilježja poreza na dohodak, koncepte i načele oporezivanja dohotka kao i utjecaj poreza na dohodak na plaće i zaposlenost.

Četvrti dio diplomskog rada odnosi se na teorijski osvrt problematike regresivnosti, a potom na pregled različitih studija regresivnosti, pri čemu se najprije iznose studije za razvijene zemlje te za zemlje u razvoju. Studije za razvijene zemlje su podijeljene na sintetička empirijska istraživanja (unutar kojih se najprije prezentiraju najvažnija istraživanja iz kraja sedamdesetih i osamdesetih godina) i empirijska istraživanja za pojedine zemlje. Na kraju se navode i istraživanja za Hrvatsku.

Peti dio je zaključak koji predstavlja sintezu rezultata istraživanja, spoznaja i stavova do kojih se došlo u ovom diplomskom radu.

2. OBILJEŽJA POREZA NA DODANU VRIJEDNOST

Porez na dodanu vrijednost definira se kao porez koji se obračunava i plaća u svim fazama proizvodnog i prometnog ciklusa, ali tako da se u svakoj fazi oporezuje samo iznos dodane vrijednosti koja se ostvarila u toj fazi proizvodno -prometnog ciklusa.²

Kao najvažnije prednosti poreza na dodanu vrijednost pred drugim oblicima oporezivanja prometa mogu se izdvojiti sljedeće:³

- *izostanak kumulativnog učinka*-osnovicu oporezivanja čini samo dodana vrijednost, odnosno novostvorena vrijednost u fazi koji je podvrgnut oporezivanju, što u konačnici omogućava porezu na dodanu vrijednost da ukloni kumulativni učinak iz oporezivanja

- *otežano izbjegavanje plaćanja poreza*-porez na dodanu vrijednost plaća se na novostvorenu, dodanu vrijednost u svakoj fazi proizvodno-prometnog ciklusa. Porez na dodanu vrijednost koji je plaćen u prethodnoj fazi porezni obveznik je u mogućnosti odbiti kao pretporez, a da bi to bilo i moguće, porezni obveznik dužan je prikazati račun iz kojeg je vidljiv iznos poreza na dodanu vrijednost plaćenog u prethodnoj fazi. Porezni je obveznik svakako zainteresiran da porez na dodanu vrijednost plaćen u prethodnoj fazi odbije kao pretporez i on od svog dobavljača zahtijeva račun gdje će biti iskazana visina plaćenog poreza. Ovako opisan samokontrolirajući mehanizam u okviru poreza na dodanu vrijednost o obračunu i plaćanju poreza ima za posljedicu smanjenu i otežanu poreznu evaziju.

- *neutralnost poreza na dodanu vrijednost u poduzetničkom području*-porez na dodanu vrijednost potrošnog oblika neutralan je za poduzetnika kao poreznog obveznika poradi toga jer poduzetnik kao porezni obveznik poreza na dodanu vrijednost u okviru svoje obveze plati porez, no on taj plaćeni iznos poreza prevaljuje na krajnjeg potrošača.

²Cindori, S. i Pogačić, L. (2010) Problematika utvrđivanja broja i visine stopa poreza na dodanu vrijednost. Ekonomska misao i praksa dbk. Vol. 19. No. 2., str. 228

³ Šimović, J. i Šimović, H. (2006) Fiskalni sustav i fiskalna politika Europske unije. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, str. 129.

Oblici poreza na dodanu vrijednost

Ovisno o postupku prema kapitalnim dobrima razlikuju se i oblici poreza na dodanu vrijednost. Slijedom toga, razlikuju se tri oblika poreza na dodanu vrijednost:⁴

1. *potrošni oblik* (najčešće korišteni oblik koji iz osnovice oporezivanja izuzima cjelokupni iznos koji je utrošen za nabavku osnovnih sredstava od drugog poduzetnika. S obzirom na činjenicu kako se uz rashode za sirovine u potrošnom obliku od vrijednosti prodaje oduzimaju i bruto investicije, osnovica potrošnog oblika odgovara ukupnoj osobnoj potrošnji. To je iznimno važno zbog priznavanja cijele vrijednosti kapitalnih izdataka čime se osigurava najmanje iskrivljenosti između kapitala i ostalih inputa u proizvodnom procesu
2. *proizvodni oblik* (od osnovice oporezivanja ne odbijaju se iznosi utrošeni za nabavku osnovnih sredstava i amortizacija što implicira kako u poreznu osnovicu ulaze bruto investicije i samim time ovaj oblik vrlo se često naziva porez na bruto dodanu vrijednost)
3. *dohodovni oblik* (kod ovog oblika od porezne osnovice ne može se odbiti iznos utrošen za nabavu osnovnih sredstava, no može se odbiti trošak amortizacije kupljenih kapitalnih dobara).

Proizvodni i dohodovni oblik poreza na dodanu vrijednost u praksi se nigdje ne primjenjuju zbog svojih brojnih nedostataka. Naime, i kod proizvodnog i dohodovnog oblika porezni teret nameće se na neto nabavke kapitalnih dobara što proizvodi jednake negativne učinke kod oba oblika.

Prema europskoj praksi i njenim direktivama, u Hrvatskoj se primjenjuje PDV potrošnog oblika, što implicira kako se prilikom izračunavanja dodane vrijednosti, od vrijednosti prodaje oduzimaju svi troškovi, za repromaterijal i za kapitalna ulaganja, tj. cjelokupni iznos utrošen za nabavu osnovnih sredstava od drugog poduzetnika.

⁴ Šimurina, N. et.al. (2012) op.cit., str. 127.

Riječ je o najizdašnjemu poreznom prihodu s najširim krugom poreznih obveznika. Stoga ni ne čudi što i najmanje promjene u sustavu PDV-a uvijek privlače veliku pozornost. O značenju PDV-a najbolje govori njegov 60-postotni udio u ukupnim poreznim prihodima državnog proračuna, odnosno 14-postotni udio u BDP-u.

Neutralnost i izdašnost temeljna su obilježja PDV-a. Svojstvom neutralnosti osigurava se optimalna alokacija resursa dok je izdašnost rezultat široke porezne osnovice, visine poreznih stopa i ograničenog broja izuzeća.

Stručnjaci preporučuju primjenu PDV-a koji u svom idealnom obliku obuhvaća široku poreznu osnovicu, mali broj stopa (idealna je jedna stopa), mali broj izuzeća, primjenu nulte stope samo za izvoz te optimalnu visinu poreznog praga za ulazak u sustav pri kojemu bi troškovi oporezivanja bili što niži.

2.1 PDV u RH

Zakon o porezu na dodanu vrijednost donesen je u srpnju 1995. godine, no njegova primjena počela je tek 1. siječnja 1998. godine. Iako se pretpostavljalo da će porez imati inflatorni učinak, on je izazvao jednokratno povećanje cijena te je tako 1998. godine predstavljao 42,8% proračunskih prihoda.

Danom stupanja Hrvatske u punopravno članstvo Europske unije zakonodavstvo Republike Hrvatske moralo se uskladiti s pravnom stečevinom Europske unije. Tada je došlo i do niza promjena za porezne obveznike. Osnovna karakteristika hrvatskog sustava poreza na dodanu vrijednost koja ga ujedno i razlikuje od onog europskog, u odnosu na Šestu smjernicu, je u pogledu poreznih stopa i u posebnim postupcima oporezivanja. Analogno tome, može se reći kako se hrvatski zakon o porezu na dodanu vrijednost temeljio na potrošnom obliku poreza na dodanu vrijednost, kreditnoj metodi ubiranja, načelu odredišta, vrlo širokom opsegu oporezivih transakcija, načelu jednostopnog sustava oporezivanja i načelu ograničene primjene posebnih postupaka oporezivanja. Porez na dodanu vrijednost ima obilježje neutralnosti što se postiže s mogućnošću odbitka pretporeza, ali i sustavom prevajivanja poreznog tereta na krajnjeg potrošača. Hrvatski sustav poreza na dodanu vrijednost uključuje

što je veći skup dobara i usluga u poreznu osnovicu kako bi se omogućila viša ekonomska neutralnost.⁵

Sam sustav primjenjivao se po stopi od 22% na široko definiranu poreznu osnovicu, uz mali broj standardnih izuzeća i bez nultih stopa osim onih koje su se koristile za izvoz. Od 1. studenoga 1999. godine Hrvatska je uvela nultu stopu poreza na dodanu vrijednost za oporezivanje određenog broja proizvoda (kruha, mlijeka, knjiga, lijekova), a od 1. lipnja 2000. godine uvodi i na znanstvene časopise.

Danas, u sklopu hrvatskog sustava oporezivanja porezom na dodanu vrijednost primjenjuju se tri porezne stope, što implicira kako se uz opću stopu poreza na dodanu vrijednost koriste i dvije snižene porezne stope: od 13% i od 5%. Pri tome je potrebno napomenuti kako je snižena stopa 0% promijenjena na 5%, a stara snižena od 10% promijenjena je na 13%.

2.2. PDV u EU

Europska ekonomska zajednica imala je najveći utjecaj na uvrštavanje poreza na dodanu vrijednost u porezne sustave. Njenim ugovorom o osnivanju iz 1957. godine sve zemlje članice morale su uskladiti svoje propise o oporezivanju i u sklopu kojeg je predloženo da sve članice uvedu porez na dodanu vrijednost. Prve su ga uvele Njemačka i Francuska 1968. godine, a najkasnije ga je uvela Italija i to 1973. godine. Nakon osnivanja Europske unije teži se i harmonizaciji neposrednih poreza. Zemlje koje su članice Europske unije usuglasile su se i oko poreza na dodanu vrijednost i usprkos tome što koriste različite stope oporezivanja, zakonski propisi su jednako važeći. Porez na dodanu vrijednost reguliran je VI. Smjernicom i VI. Direktivom Vijeća Europske unije, a u primjeni je od 1977. godine. Na taj način zemlje članice plaćaju svoj doprinos proračunu Europske Unije.

Europska unija usvojila je direktivu 2006/112/EZ o zajedničkom sustavu oporezivanja poreza na dodanu vrijednost koje je u primjeni od 2007. godine. Predviđeno je kako bi se redovita, stopa poreza na dodanu vrijednost trebala kretati između 15 i 25 %, a preporučene su i jedna ili dvije snižene stope poreza na dodanu vrijednost koje ne bi trebale biti niže od 5 %. U

⁵Kliment, A. i Dražić Lutitsky, I. (2005) op.cit., str. 287

Europskoj uniji nulta stopa poreza na dodanu vrijednost nije predviđena, ali je dopuštena u prijelaznom razdoblju državama koje su je primjenjivale do 1. siječnja 1991. godine. Potrebno je napomenuti kako se većina država članica Europske unije ne pridržava preporuka o visini i broju stopa poreza na dodanu vrijednost.⁶

U državama članicama u primjeni su sljedeće stope:

- standardna stopa - članak 12 (3) (a) Šeste smjernice propisuje mogućnost da svaka od zemalja stopu poreza na dodanu vrijednost utvrdi kao postotak oporezivog iznosa, tj. kao proporcionalnu stopu poreza te da se ista primjenjuje na dobra i usluge. Također, predviđeno je kako se u određenim situacijama mogu primjenjivati povišene ili snižene stope
- snižena stopa - te stope ne smiju biti niže od 5% i moguće ih je primjenjivati samo na proizvode i usluge koji su navedeni u Aneksu H Šeste smjernice (hrana, voda, farmaceutski proizvodi, medicinska oprema, prijevoz putnika i njihove prtljage, isporuka i posuđivanje knjiga, ulaznice za priredbe, kazalište, cirkuse, koncerte, muzeje i dr, korištenje sportskih objekata, pogrebne usluge i dr.)
- super snižena stopa - ona je manja od 5 %, no veća od 0 %. Sukladno odredbi smjernice 92/77 EEC, zemlje koje su 1. siječnja 1991. godine imale u primjeni super sniženu stopu mogle su je i zadržati
- tzv. parking stopa - radi se o stopi koja je niža od standardne, a viša je od snižene stope poreza na dodanu vrijednost
- nulta stopa - znači kako se na isporuku zaračunava porez od 0 %, a u isto vrijeme ima se pravo na odbitak pretporeza. To implicira kako je krajnji potrošač u cijelosti rasterećen od poreza na dodanu vrijednost, no time ni državni proračun nije dobio niti jednu novčanu jedinicu na ime poreza na krajnju potrošnju proizvoda ili usluga oporezivih po stopi od 0 %

⁶Tadin, H. (2012) op.cit., str. 52.

- tzv. geografske stope - pojedinim zemljama članicama Europske unije dozvoljena je primjena snižene standardne stope i to samo za pojedina područja (ovdje se uglavnom radi o udaljenim otocima i teško dostupnim područjima pojedinih zemalja)

Prema tablici 1. vidljivo je kako dvije male države Cipar i Luksemburg imaju najniže stope poreza na dodanu vrijednost u Europskoj uniji. To su ujedno i zemlje koje nastoje privući i što veći broj investitora i poduzeća. Mađarska je zemlja Europske unije koja ima najvišu stopu poreza na dodanu vrijednost, a nakon nje slijede Danska, Švedska i Hrvatska. Prema dostupnim podacima objavljenim od strane Europske komisije u 2015. godini, prosječna opća stopa poreza na dodanu vrijednost u Europskoj uniji iznosi 21,6 %. Iz tablice je vidljivo i to kako je Danska jedina zemlja koja koristi jednu standardnu stopu poreza na dodanu vrijednost. Kada se trenutne stope poreza na dodanu vrijednost usporede s 2002. godinom, može se reći kako je većina zemalja povećala opću stopu poreza na dodanu vrijednost. Austrija, Belgija, Danska i Švedska u 2015. godini imaju jednake stope poreza na dodanu vrijednost kao i 2002. godine. Portugal je zemlja koja je najviše povećala svoju stopu poreza na dodanu vrijednost. Portugal je 2002. godine imao 17% poreza na dodanu vrijednost, a 2015. ima 23%. Grčka se nalazi odmah iza Portugala koja je 2002. godine imala 18 % stopu poreza na dodanu vrijednost, a u 2015. ima 23%. Hrvatska je također povećala stopu poreza na dodanu vrijednosti to sa 22 % u 2002. godini na 25 % u 2015. godini.

2.3. Utjecaj na životni standard

Za razliku od poreza na dohodak koji je progresivan (ljudi s višim dohotkom plaćaju veće novčane iznose poreza), PDV je regresivan. Za građane s nižim dohocima udio izdataka za nabavu dobara u dohotku je znatno veći nego za građane s višim primanjima. Zbog toga povećanje stope PDV-a najviše ugrožava građane s najnižim prihodima. Regresivno bi djelovanje PDV-a valjalo ispravljati sustavom socijalnih transfera ili progresivnim djelovanjem ostalih poreznih oblika. Umjesto sniženih stopa PDV-a na dječju hranu, masti, jestiva ulja, šećer, vodu i sl., koje bi trebale kompenzirati porast životnih troškova zbog povećanja PDV-a s 23 na 25%, bolje je osigurati izravnu pomoć najsiromašnijim građanima i povećati osnovni odbitak poreza na dohodak.

2.4. Utjecaj na plaće i zaposlenost

Osim izravnih poreza na rad i neizravni porezi tj. porezi na potrošnju smanjivanjem kupovne moći neto plaće utječu na ponudu rada. No čini se da radnici sporije reagiraju na promjenu poreza na potrošnju, te se i utjecaji poreza na potrošnju na ponudu rada javljaju u nešto dužem roku nego li je to slučaj s izravnim porezima. Dodatne iskrivljenosti na tržištu rada unose i socijalni transferi koji također određuju količinu rada koja će se nuditi na tržištu.

3. OBILJEŽJA POREZA NA DOHODAK

3.1 Temeljne odrednice poreza na dohodak

Porez na dohodak je porezni oblik čiji je predmet oporezivanja i porezna osnovica (ukupni) dohodak fizičke osobe. Njegovu primjenu u suvremenim državama karakteriziraju sljedeća obilježja⁷:

- a) Porez na dohodak veže se za činjenicu nastanka dohotka i oporezuje dohodak koji ostvaruje fizička osoba neovisno od vrste upotrebe dohotka.
- b) Porez na dohodak odnosi se načelno na ukupan dohodak poreznog obveznika, a ne na pojedine dijelove dohotka. Drugim riječima, porez na dohodak u većini država određuje se prema ukupnom dohotku – tzv. **sintetički porez na dohodak** – na koji se primjenjuje jedinstvena porezna tarifa; nema diferenciranja poreznog tereta prema vrsti dohotka.⁸ Prilikom oporezivanja dohotka presudna je visina porezne osnovice, dok su pojedinačni uvjeti ostvarenja tog istog dohotka irelevantni. Pritom postoje razni

⁷Ovu tvrdnju treba prihvatiti na jednoj načelnoj razini. Naime, u praksi pojedinih država navedena obilježja su u većoj ili manjoj mjeri modifi cirana.

⁸Zadnjih godina su skandinavske države kao i Austrija napravile zaokret od načela sintetičkog oporezivanja dohotka prema »dualnom« oporezivanju dohotka, prema kojem prihodi od kapitala imaju jasno nižu proporcionalnu stopu u odnosu prema ostalim vrstama dohotka.(Takacs,1998.,str.153, Messere, Kam i Heady, 2003.str 79., Genser, 2003.str.184.)

propisi u vezi s izračunom pojedinih dijelova dohotka kao i primjenom brojnih oslobođenja prilikom procjene ostvarenog dohotka, što u konačnici vodi kršenju načela neutralnosti u vezi s vrstom ostvarenja dohotka. Suprotnost sintetičkom porezu, koji predstavlja porez na ukupan dohodak (zbrajaju se pojedini iznosi dohotka) poreznog obveznika, jest **analitički porez na dohodak** (tzv. cedula ili pojedinačni porez). U okviru analitičkog poreza na pojedine se vrste dohotka plaćaju različite, posebne porezne stope (npr. na dohodak od poljoprivrede i šumarstva ili dohodak od rada).⁹

- c) Porez na dohodak za osnovicu ima stvarno ostvareni dohodak, a ne potencijalni dohodak, tj. dohodak koji bi se u optimalnim uvjetima mogao ostvariti. Oporezivanje potencijalnog dohotka – kako to zahtijeva teorija optimalnog oporezivanja – dovelo bi do nerješivih problema, naročito prilikom razgraničenja ostvarenog i potencijalno ostvarivog dohotka, te vrednovanja slobodnog vremena. Unatoč tome u praksi se dozvoljava djelomično kršenje načela oporezivanja stvarno ostvarenog dohotka – riječ je o utvrđivanju dohotka i njegovom oporezivanju primjenom prosječnih stopa (naročito za poljoprivredu) odnosno pokušaju paušalnog određenja troškova stjecanja dohotka i posljedično utvrđivanju paušalnog poreza.
- d) Porez na dohodak ubire se na ukupan neto dohodak, dobiven nakon odbitka troškova ostvarenja tog istog dohotka. Drugim riječima, porezna osnovica je neto veličina. Dobiva se na način da se ostvareni dohodak umanjuje za rashode, odnosno izdatke na ime ostvarenja dohotka (**objektivno neto načelo**). Pritom se u obzir uzimaju i osobne okolnosti poreznog obveznika koje ukazuju na njegovu smanjenu individualnu gospodarsku snagu u odnosu na ostale osobe koje ostvaruju dohodak iste veličine (**subjektivno neto načelo**).

⁹U uskoj vezi s podjelom poreza na dohodak na sintetički i analitički porez jest i podjela na germanski, engleski i romanski porez na dohodak. **Engleski tip** poreza na dohodak (ili analitički, odnosno parcijalni porez na dohodak) primjenjuje se u Engleskoj i zemljama *Commonwealtha* (bivšim britanskim kolonijama). **Germanski tip** poreza na dohodak (ili sintetički, odnosno jedinstveni porez na dohodak) ubire se u najvećem broju država. **Romanski tip** poreza na dohodak karakterizira oporezivanje pojedinih prihoda primjenom: a) proporcionalne porezne stope (može biti različite visine za različite vrste prihoda) ili b) progresivnih poreznih stopa ili c) primjenom i proporcionalne i progresivnih poreznih stopa. Ako dohodak poreznog obveznika premašuje određenu graničnu vrijednost, ukupan iznos dohotka dodatno se progresivno oporezuje (Jelčić, 1998., str.236).

Svjetska banka u svojim preporukama smatra kako se dobar porez na dohodak zasniva na malom broju poreznih razreda (ne više od tri), snižavanju gornje granične porezne stope (ne viša od 40%), širenju porezne osnovice ukidanjem izuzeća i smanjivanjem oslobođenja, oporezivanjem dohotka poljoprivrednika i samostalnog rada te oporezivanjem raznih dodataka na plaću (topli obrok, prijevoz). Pravednost se postiže uvođenjem progresivnosti putem određivanja dovoljno visokog osobnog odbitka (na visinu jednog BDP-a po stanovniku ili u zemljama s lošom poreznom administracijom do dva BDP-a po stanovniku). Takav porez na dohodak ima široku poreznu osnovicu i blagu progresivnost.¹⁰

Kao u većini suvremenih zemalja i u Republici Hrvatskoj se također primjenjuje sintetički oblik poreza na dohodak, poznat kao i germanski tip poreza na dohodak prema kojem se dohodak oporezuje kao cjelina koju određena fizička osoba ostvari tijekom poreznog razdoblja, najčešće jedne godine.

Ovaj porez predstavlja jedinstven i cjelovit porez na dohodak što znači da se svi dijelovi dohotka poreznog obveznika obuhvaćaju u jednu cjelinu i oporezuju na jednom mjestu i u jednom trenutku, a ne prema izvorima. U praksi, međutim, dolazi do odstupanja od dosljedne primjene jednokratnog oporezivanja ukupnog dohotka te je u pravilu u poreznim propisima određene zemlje koja primjenjuje germanski tip poreza na dohodak, regulirano različito oporezivanje različitih oblika dohotka. Nadalje, utvrđivanje, obračunavanje i plaćanje poreza na dohodak u Republici Hrvatskoj uređeno je Zakonom o porezu na dohodak i Pravilnikom o porezu na dohodak.

Prema ovom Zakonu dohodak od nesamostalnog rada je razlika između primitaka stečenih u poreznom razdoblju i izdataka nastalih u istom poreznom razdoblju prema odredbama članaka ovog Zakona. Dohotkom od samostalne djelatnosti smatra se dohodak od obrta i s obrtom izjednačenih djelatnosti, dohodak od slobodnih zanimanja i dohodak od poljoprivrede i šumarstva. Osim ove dvije vrste, odnosno izvora dohotka, u Republici Hrvatskoj oporezuje se i dohodak od imovine i imovinskih prava, dohodak od kapitala, dohodak od osiguranja i drugi dohodak.¹¹

¹⁰Porez na dohodak, Institut za javne financije, www.ijf.hr. (12.08.2016.)

¹¹Zakon o porezu na dohodak, www.zakon.hr, pročišćeni tekst zakona, Narodne novine 177/04, 73/0/, 57/06, 80/10 (12.08.2016.)

Rezidentima (domaće, fizičke i pravne osobe) se ukupan iznos ostvarenog dohotka prema Zakonu o porezu na dohodak umanjuje za osobni odbitak u visini 2.600 kuna koji je do 2012. godine iznosio 1.800,00 kuna.

Porez na dohodak fizičkih osoba karakteriziraju progresivne porezne stope. Temeljno opravdanje primjene progresivnih poreznih stopa je postizanje okomite pravednosti, odnosno postizanje povećanog poreznog opterećenja i u apsolutnom i u relativnom iznosu fizičkih osoba koje, u odnosu na druge, imaju veći dohodak. Sredstva prikupljena progresivnim oporezivanjem imućnijeg dijela stanovništva i prikupljena u proračun stvaraju osnovu za raspodjelu siromašnijima putem izravnih subvencija iz proračuna.¹² Slijedećim tabelarnim prikazima bit će prikazane stope poreza na dohodak u Republici Hrvatskoj koje su bile aktualne prethodnih godina te stope koje su aktualne, a u primjeni su od 01.01.2015.godine.

Tablica 2. Stope poreza na dohodak u RH u 2010.godini

stopa poreza	mjesečna porezna osnovica do 01. srpnja 2010.	stopa poreza	mjesečna porezna osnovica od 01. srpnja 2010.
15%	do 3.600	12%	do 3.600
25%	3.601 - 9.000	25%	3.601 - 10.800
35%	9.001 - 25.200	40%	iznad 10.800
45%	iznad 25.200		

Izvor:izrada autora prema Zakon o porezu na dohodak, Narodne novine, 15/06, 18/10., 10.08.2016.

Tablicom 2. su prikazane stope poreza na dohodak do 01.srpnja 2010. godine te promjena istih od 01. srpnja 2010. godine. Naime od srpnja 2010. godine više se ne primjenjuje stopa poreza od 45%, a i stope poreza su u odnosu na razdoblje do 01.srpnja mijenjane što je vidljivo iz tablice.

¹²Jurković, P.: Javne financije, Masmedia, Zagreb, 2002, str.310

Tablica 3. Stope poreza na dohodak u RH u razdoblju 2011-2015. godine

stopa poreza	porezna osnovica u 2011. God	porezna osnovica u 2012. god	porezna osnovica u 2013. god	porezna osnovica u 2014. god	porezna osnovica u 2015. god
12%	do 3.600	2.200	2.200	do 2.200	do 2.200
25%	3.601 - 7.200	2.201 - 6.600	2.201 - 6.600	2.201 - 8.800	2.201 - 13.200
40%	7.201 - 10.800	6.601 - 8.800	6.601 - 8.800	iznad 8.800	iznad 13.200

Izvor: izrada autora prema Osobni odbitak, www.rrif.hr, (10.08.2016.)

Tablicom 3. su prikazane stope poreza na dohodak u razdoblju od 2011. do 2015. godine gdje vidimo kako je došlo do promjena te kako Porezni sustav Republike Hrvatske poštuje preporuku Svjetske banke. Naime ona u svojim preporukama smatra kako se dobar porez na dohodak zasniva na malom broju poreznih razreda (ne više od tri), što je upravo iz danih primjera vidljivo. Kod stope poreza od 12% granice su ostale nepromijenjene od 2012. do 2015.godine. Kod stope poreza od 25% mijenja se širina granica. Dakle krajnje granice iz promatranog razdoblja kod porezne stope od 25% povećale su se sa 6.600 kuna na 8.800 kuna te potom na 13.200kuna. Kod stope poreza na dohodak od 40% također su se povećale granice.

NAČELA OPOREZIVANJA DOHOTKA

Suvremeni zakoni o porezu na dohodak počivaju na različitim načelima koja nisu značajna samo za porezno-političku primjenu, već i za pravnu primjenu¹³.

Najznačajnije načelo i bit sustava poreza na dohodak jest **načelo uzimanja u obzir osobne gospodarske snage**. Financijsko-pravno gledano, dohodak vrijedi kao naročito prikladan pokazatelj osobne gospodarske snage. Jedno od središnjih pokušaja ekonomista sastoji se u pokušaju stvaranja racionalnog poreznog sustava. Načelo gospodarske snage kao pravedne raspodjele poreznog tereta između fizičkih osoba u razvijenim državama zahtijeva da pojedinci s istom gospodarskom snagom budu porezno jednako tretirani, a pojedinci s

¹³Doralt, Ruppe, 2000.,str.17-19.

nejednakom gospodarskom snagom trebaju biti porezno nejednako tretirani tj. pojedinci u istoj poziciji trebaju biti isto, a pojedinci u boljem gospodarskom polaznom položaju trebaju biti više oporezivani. Te obje podkategorije načela gospodarske snage poznate su pod pojmovnim parom **horizontalne i vertikalne pravednosti**.¹⁴

Načelo gospodarske snage traži da se plaćanju poreza podvrgne samo raspoloživi dohodak. Drugim riječima, od dohotka ostvarenog na tržištu, treba oduzeti s jedne strane rashode koji su bili poduzeti na ime ostvarenja dohotka (objektivno neto načelo), a s druge strane tzv. neizbježne privatne rashode, poduzete radi osiguranja vlastite egzistencije i egzistencije obitelji poreznog obveznika (subjektivno neto načelo). Propisana porezna tarifa primjenjuje se na utvrđenu poreznu osnovicu.

Iz načela oporezivanja u skladu s gospodarskom snagom izvedena su sljedeća različita (pod)načela koja bi trebao sadržavati pravedan sustav porezana dohodak:

- i) **Načelo osobne univerzalnosti**- Dohodak ostvaren na tržištu mjera je osobne gospodarske snage. Svaki onaj pojedinac koji ostvaruje dohodak, mora se oporezivati. Prema tome, porez na dohodak usmjeren je na fizičke osobe koje raspolažu dohotkom. Ako je zakonodavac našao prikladnu i primjerenu mjeru oporezivanja, tada se ta mjera treba odnositi na sve porezne obveznike (nema dvostrukih mjerila). Osobna porezna oslobođenja su isključena.
- ii) **Načelo stvarne univerzalnosti** - Ovo načelo zahtijeva ne samo oporezivanje ukupnog dohotka poreznog obveznika, nego također i jednako vrsni obračun i potpuno zahvaćanje prihoda. U smislu načela stvarne univerzalnosti niti jedan tržišni dohodak ne smije ostati izvan poreznog zahvata, ali također niti jedan tržišni dohodak ne smije biti zahvaćen višestrukom poreznom obvezom. Načelo stvarne univerzalnosti odgovara sintetičkom obračunu dohotka. Ukupan dohodak na tržištu za potrebe oporezivanja treba biti utvrđen potpuno i jednakomjerno potom obračunat i uplaćen porez primjenom odgovarajuće porezne tarife. Odnosno, različiti prihodi poreznog obveznika ne oporezuju se primjenom

¹⁴ Beiser, 2001., str.16.

različitih propisanih tarifnih stopa, nego se zajedno računaju, pri čemu se negativni i pozitivni prihodi načelno poravnavaju (poravnanje poreznog duga).

- iii) **Objektivno neto načelo** - Rashodi koji su uzrokovani ostvarenjem dohotka ne stoje na raspolaganju na ime plaćanja poreza i zbog toga moraju biti izuzeti iz porezne osnovice. Tom načelu odgovara načelna mogućnost odbitka poduzetničkih rashoda i ostalih rashoda na ime ostvarenja dohotka. Zabrana odbitka u tom području proturječila bi objektivnom neto načelu. Pojednostavljeno kazano, predmet oporezivanja porezom na dohodak samo je dobit odnosno višak koji preostanu nakon usporedbe i odbitka rashoda na ime ostvarenja dohotka.
- iv) **Subjektivno neto načelo** - Subjektivno neto načelo uzima u obzir neizbježne rashode na ime zadovoljavanja privatnih potreba (privatna sfera). Ako dohodak služi za zadovoljavanje osobnih potreba, odnosno obiteljskog egzistencijalnog minimuma ili za pokrivanje osobnih rashodovnih zahtjeva (riječ je o rashodima na ime vlastitih životnih potreba, uzdržavanja obitelji, bolesničkih troškova, nezgodnih slučajeva, katastrofalnih šteta i sl.), ne postoji minimalna gospodarska sposobnost potrebna za oporezivanje. Drugim riječima, poreznu osnovicu poreza na dohodak u slučaju primjene subjektivnog neto načela čini ostvareni tržišni dohodak umanjen za nužne privatne rashode.¹⁵
- v) **Načelo periodičnog oporezivanja** - Iz tehničkih razloga ne poduzima se oporezivanje životnog dohotka poreznog obveznika, nego dohotka koji porezni obveznik ostvari tijekom jednog poreznog razdoblja (kalendarske godine). Načelo periodičnog oporezivanja nije vrijednosno, nego tehničko načelo koje ograničava ideal oporezivanja prema gospodarskoj snazi jer bi se u idealnom slučaju porezna sposobnost mjerila prema životnom dohotku.¹⁶ Drugim riječima, načelo periodičnog oporezivanja u kalendarskoj godini ne proizlazi iz zahtjeva za oporezivanjem osobne gospodarske snage, nego je čisto tehničko načelo iz razloga praktičnosti. U slučaju primjene progresivne tarife, ukupno porezno opterećenje ovisno je o podjeli ukupnog dohotka po pojedinim godinama. Samo iznimno dozvoljava se uzimanje u obzir porezno relevantnih činjenica kroz više razdoblja oporezivanja.

¹⁵ Beiser, 2001., str. 21.

¹⁶ Beiser, 2001., str. 26.

Primjerice, poseban je slučaj kada rashodi pojedinog poreznog razdoblja premašuju prihode tog istog poreznog razdoblja. U tom slučaju slijedi tzv. **poravnanje duga** (prilikom konačnog obračuna poreza na dohodak u obzir se uzimaju svi prihodi zajedno, pri čemu negativni prihodi trebaju biti »prebijeni« pozitivnim prihodima iz drugih izvora. Poželjno je poravnavanje duga unutar istog poreznog razdoblja (kalendarske godine).

- vi) **Načelo progresije poreza na dohodak** - Radi ostvarenja većih prihoda (troškovno isplativije ubiranje), gospodarska sposobnost izražena kroz rastući dohodak ne smije se proporcionalno, već iznad proporcionalno oporezivati. Radi ostvarenja razmjernog poreznog opterećenja u smislu ostvarenja većih poreznih prihoda, tarifa poreza na dohodak mora biti progresivno uređena. Također i ostvarenje raspodjele dohotka zahtijeva progresivno porezno opterećenje. Novija stremljenja u znanosti i pragmatična razmišljanja govore ipak protiv (pretjerane) progresije tarife poreza na dohodak. U inozemnim poreznim reformama to se odrazilo kroz smanjenje progresije.¹⁷

3.2. Koncepti oporezivanja i načelo pravednosti

Analiza poreznih sustava često započinje isticanjem najvažnijih čimbenika koji utječu na sustav oporezivanja. Tu zasigurno spadaju procesi globalizacije i integracije nacionalnih gospodarstava kao temeljni pokretači promjena u poreznim sustavima.

Sustavi izravnog oporezivanja dohotka, zbog svoje fiskalne, ekonomske i socijalne uloge doživjeli su mnoge izmjene. Zapravo su sustavi oporezivanja dohotka konstantno izloženi određenim reformama. Druga karakteristika sustava oporezivanja dohotka ogleda se u njihovoj složenosti.

O konceptima oporezivanja dohotka ne može se govoriti, a da se pri tome ne vodi računa o načelu pravednosti u oporezivanju.

¹⁷ Doralt,Ruppe, 2000.,str.19.

U svakoj teorijskoj raspravi postavlja se pitanje na koji način treba raspodijeliti porez kako bi se ostvarila pravednost. Pravednost u oporezivanju može se ostvariti na temelju dva osnovna načela:

- načelo ekvivalencije (korisnosti)
- načelo porezne (ekonomske) snage.

Prema načelu ekvivalencije porezi se opravdavaju kao svojevrsna cijena za javna dobra i usluge, odnosno stavljaju se u izravnu ili neizravnu vezu s dobrima i uslugama koje pribavlja država (npr. komunalne usluge plaćaju se ukoliko se koriste). Iako u praksi načelo ekvivalencije nije u potpunosti odbačeno, zbog praktičnih razloga porezni sustavi uglavnom se temelje na načelu oporezivanja prema poreznoj snazi.

Suprotno načelu ekvivalencije, prema načelu porezne snage kao polazište za razrezivanje poreza uzima se sposobnost poreznog obveznika da doprinosi financiranju stanovite veličine javnih rashoda.

Prema načelu porezne snage, ostvarivanje načela pravednosti promatra se kroz dva aspekta:

- horizontalna pravednost
- vertikalna pravednost

Oporezivanje prema poreznoj snazi zahtijeva da obveznici s jednakom poreznom snagom snose isti porezni teret (horizontalna pravednost) dok obveznici s većom poreznom snagom trebaju snositi veći porezni teret (vertikalna pravednost). Ono što je zajedničko kod oba aspekta jest kako utvrditi poreznu snagu i odabrati prikladan koncept oporezivanja te porezne snage.

Općenito, porezna snaga može se mjeriti kroz dohodak, ukupnu potrošnju i imovinu. U praksi, porezni sustav sadrži razne porezne oblike koji su usmjereni na jednu od navedenih kategorija (osnovica), što pak znači da se koristi kombinirani pristup.

Kad se govori isključivo o izravnom oporezivanju dohotka pojedinca onda se koriste dva temeljna koncepta:

koncept dohotka i koncept potrošnje

Postojeći sustavi oporezivanja dohotka pojedinca i dobiti (dohotka) poduzeća u svijetu uvelike se temelje na konceptu dohotka. Iako postoji više teoretskih polazišta u definiranju oporezivog dohotka, dominantan je sveobuhvatan pristup u definiranju dohotka tzv. SHS dohodak. Prema SHS (Shanz, Haig, Simons) konceptu dohodak je iznos koji se može koristiti za potrošnju, a da se ne umanju imovina koja je postojala na početku razdoblja. Prema tome, u dohodak treba uključiti sve redovite i povremene oblike novčanog dohotka (nadnice, kamate, dividende, darove, dobitke od igara na sreću itd.), imputiranu rentu od vlastitog stana ili kuće te porast (smanjenje) vrijednosti imovine.

Bez obzira na izbor koncepta kod definicije dohotka, porez na dohodak uglavnom je sintetički porez što znači da se različite vrste (izvori) dohodaka sintetiziraju u ukupni dohodak i oporezuju kao cjelina jednim progresivnim poreznim oblikom. Prema tome, svi dohoci tretiraju se na isti način bez obzira na izvor pojedinog dohotka (rad, kapital).

S druge strane, kao osnovica izravnog oporezivanja pojedinca može se koristiti potrošnja odnosno upotrijebljeni dohodak (tzv. Kaldor-Fischerov koncept). To u biti znači da se pri oporezivanju dohotka teret usmjeri na one dijelove dohotka koji su namijenjeni potrošnji, dok bi dijelovi dohotka namijenjeni za investiranje i štednju odnosno koji su rezultat investiranja i štednje (dividende, kamate, kapitalni dobici) trebali biti u povoljnijem poreznom položaju ili pak posve izuzeti od oporezivanja.

Izbor adekvatnog koncepta oporezivanja

Pitanje definicije porezne osnovice osnovno je pitanje kod oporezivanja dohotka. Definicija porezne osnovice ovisi o izboru prethodno spomenutih teorija koje definiraju poreznu osnovicu. Izbor odgovarajućeg koncepta oporezivanja dohotka pojedinca ovisi prije svega o ciljevima koji se žele postići oporezivanjem, ali i o temeljnim karakteristikama koje bi porez na dohodak trebao imati kao i kriterijima koje bi trebao zadovoljiti. Stoga je osnovna dimenzija od koje je potrebno krenuti izbor dohodovnog ili potrošnog koncepta oporezivanja dohotka pojedinca.

Koncept potrošnje je učinkovitiji u kontekstu poticanja štednje i investicija, posebno kod oporezivanja dobiti poduzeća. Zagovaratelji koncepta potrošnje ističu kako dohodovni

koncept negativno utječe na investicije jer diskriminira štednju u odnosu na korištenje dohodaka za sadašnju potrošnju. Dolazi do tzv. „dvostrukog oporezivanja štednje“- prvo u trenutku njenog formiranja (u okviru dohotka), a drugi put u trenutku ostvarivanje njezinih prinosa (dohodaka od kapitala). U tom kontekstu, kao opravdanje za izuzimanje dohodaka od kapitala od oporezivanja jest činjenica da je to nepoželjno u zemljama u kojima je potražnja za kapitalom veća od njegove ponude¹⁸.

Suprotan aspektu učinkovitosti jest zahtjev za ostvarivanjem načela pravednosti. Općenito, dohodovni koncept se zbog šire porezne osnovice smatra pravednijim iako i tu postoje razlike u teorijskim polazištima¹⁹. Kod aspekta horizontalne pravednosti zagovornici potrošnog koncepta smatraju da je potrošnja pravedniji odraz ekonomske snage u dugom roku (životni vijek) u odnosu na ukupni dohodak koji oscilira u kratkom roku. Zbog toga bi trebali uzimati potrošnju kao poreznu osnovicu. Zbog nesavršenosti tržišta kapitala te neadekvatnog tretmana ljudskog kapitala zagovornici dohodovnog koncepta ne prihvaćaju takav argument. Oni smatraju kako je za pravedniji porezni obuhvat ipak potrebno promatrati ukupni dohodak koji se ostvaruje u jednoj godini.²⁰

Izbor odgovarajućeg koncepta poreza na dohodak uvijek mora staviti na „vagu“ načelo pravednosti i učinkovitosti. Ovisno o odabiru, može se govoriti o potrošno orijentiranim sustavima odnosno dohodovno orijentiranim sustavima. Taj je odabir uvelike ovisio o stupnju razvoja pa su se tako tranzicijske zemlje, uključujući Hrvatsku, uglavnom odlučile za potrošno orijentirane sustave. S druge strane, kao što je već spomenuto, porezni sustavi izloženi su konstantnim reformama. Danas u Hrvatskoj u biti prevladava hibridni koncept koji u većoj mjeri sadrži elemente potrošnog koncepta. Gledajući uže, samo porez na dohodak, isto se u većoj ili manjoj mjeri isprepliću elementi SHS dohotka s posebnim tretmanom dohodaka od kapitala.

¹⁸Šimović, 1994.; Rose i Wiswesser, 1995.; Blažić, 1999.

¹⁹Šimović, 1994.; Blažić, 1999.

²⁰Blažić, 2006., str. 87-89.

3.3. Utjecaj na štednju pojedinca

Bruto štednja u privatnom sektoru formira se u domaćinstvima i u poduzećima. No veliki dio bruto štednje ide na pokrivanje amortizacije i potreban je za održavanje postojećeg kapitala. Neto štednja koju čini štednja u domaćinstvima i neraspodijeljeni profiti u poduzećima predstavlja stvarni potencijal raspoloživ za nove investicije. Najveći dio te štednje formira se u domaćinstvima, dok neraspodijeljeni profiti čine samo manji dio ušteda.

Kada bi sva domaćinstva štedjela istu proporciju dohotka tada bi učinak poreza na dohodak na ukupnu štednju bio isti bez obzira kako bi se porezni teret raspodijelio na pojedince. No bogati pojedinci štede više od siromašnih građana, pa se zato očekuje da porezi ubrani iz viših poreznih razreda više terete štednju nego li oni ubrani iz nižih poreznih razreda. Prema tome čini se da progresivniji porez na dohodak više opterećuje štednju nego manje progresivan porezni sustav. Iz ovog navoda moglo bi se zaključiti da smanjivanje progresivnosti sustava poreza na dohodak pogoduje porastu štednje pojedinaca te tako pogoduje i rastu. No istraživanja pokazuju da je utjecaj progresivnosti porezana dohodak na razinu štednje mnogo manje značajan nego što bi se moglo očekivati.

Sklonost štednji mijenja se također i tijekom životnog ciklusa. U mladosti i starosti ona je manja nego li u srednjim godinama kada su dohoci najveći te kada se štedi za školovanje djece, za kupovinu kuće ili stana te za starost. Porez na dohodak utječe na štednju i tako jer snižava neto prinos od štednje tj. snižava kamatnu stopu na štednju. U takvim uvjetima se očekuje da će štednja pasti. No štednja pojedinaca motivirana je i raznim drugim razlozima, pa njezina konačna veličina ne mora ovisiti samo o kretanju kamatne stope. Tako, na primjer, mnoga domaćinstva neće manje štedjeti kada su kamatne stope niže jer se nalaze u razdoblju životnog ciklusa kada trebaju štedjeti za vrijeme umirovljenja.

Osim poreza na dohodak i porezi na potrošnju utječu na štednju pojedinaca. Dok je porez na dohodak u pravilu progresivan, porezi na potrošnju uglavnom su regresivni tj. u većoj mjeri ih snose domaćinstva s niskim dohotkom. Kako je granična sklonost potrošnji tih domaćinstava veća nego li domaćinstava s višim dohotkom, a granična sklonost štednji manja nego li u bogatih pojedinaca, to porezi više opterećuju ukupnu potrošnju, a manje štednju.

Zato se obično zemljama s niskom stopom štednje preporuča da svoj porezni sustav u većoj mjeri usmjere na oporezivanje potrošnje jer će tako i štednja i rast biti veći.

3.4. Utjecaj na plaće i zaposlenost

Ekonomska teorija i empirija pokazuju da oporezivanje rada smanjuje zaposlenost i tako snižava potencijalni output. Pod porezima na rad ovdje se smatraju svi izravni nameti koji terete rad, bilo da se ubiru u obliku poreza na dohodak ili doprinosa za socijalno osiguranje. Oporezivanje rada uvodi razliku između realnog bruto troška rada za poduzeće i realne neto plaće koju prima radnik što u ekonomskoj teoriji nazivamo poreznim klinom.

U analizi utjecaja poreza na zaposlenost i rast ključno je analizirati prevaljivanje poreza koje ovisi o elastičnosti ponude i potražnje na tržištu rada, kao i o drugim čimbenicima koji određuju fleksibilnost plaća (pregovaračka snaga sindikata, visina minimalne plaće i sl.). Tako na primjer, na tržištima na kojima nije jaka pregovaračka snaga sindikata ili gdje je ponuda rada neelastična u odnosu na promjenu nadnice, poduzetnik će moći prevaliti poreze na radnika, te će doći do snižavanja neto nadnice uz zadržavanje istog bruto troška rada za poslodavca.

U realnim okolnostima radnici će ipak reagirati na snižavanje neto nadnice tj. na snižavanje svojeg dohotka. Da li će oni sada na tržištu nuditi veću ili manju količinu rada? Ukoliko prevladava učinak supstitucije, oni će nuditi manje rada dok će više uživati u dokolici. Ukoliko pak prevladava učinak dohotka radnici će htjeti raditi više da bi nadoknadili izgubljeni dohodak, te će se na tržištu rada pojaviti veća količina rada. Tek empirijska istraživanja mogu pomoći u zaključivanju koji učinak na danom tržištu prevladava tj. da li će uvođenje poreza i snižavanje realne neto plaće potaknuti ljude da nude manje ili više rada.

Na tržištima gdje je pregovaračka moć sindikata snažna, a elastičnost ponude rada na promjenu plaće velika, poduzetnik neće moći prevaliti poreze na radnike. Na uvođenje poreza radnici će reagirati zahtjevima za povećanjem neto plaća. Cijena rada za poduzetnika time će se povećati, te će on smanjiti potražnju za radom. Smanjena potražnja na radom smanjuje zaposlenost te uz nepromijenjenu upotrebu kapitala može dovesti do snižavanja rasta.

Empirijska istraživanja pokazuju da su tržišta rada većinom rigidna, tj. da veći dio poreznog tereta snose poduzetnici u odnosu na radnike²¹. Dakle u uvjetima prisustva rigidnosti na tržištu rada radnici će se protiviti snošenju poreza na rad čime će potaknuti proces pregovaranja i pritisaka za povećanje plaća što će dovesti do povećanja troška rada za poduzetnike. Tako bi snižavanje poreznog tereta na rad, ali i smanjivanje rigidnosti na tržištu rada dovelo do veće ponude i potražnje za radom, čime bi s jedne strane došlo do porasta zaposlenosti, a s druge do porasta outputa.

4. REGRESIVNI UČINAK PDV- a

4.1 Pojam i mjerenje regresivnosti

Regresivnost je karakteristika poreza na dodanu vrijednost koja se negativno odražava na socijalnu sliku zbog neravnomjerne redistribucije poreznog opterećenja u nekom društvu. Regresivnost je zajednički problem svih poreznih sustava u kojima egzistira primjena PDV-a, a nastoji se ublažavati različitim kombiniranim djelovanjem poreznih i neporeznih mjera. Problem regresivnosti može se okarakterizirati kao interdisciplinarnan jer uz ekonomiste zaokuplja i povezuje pravnike i različite socijalne grupacije.

Potrošni porez karakterizira se kao regresivan onda kad se kao udio u dohotku porezno opterećenje smanjuje, dok dohodak raste. Regresivan je onaj potrošno porezni oblik koji rezultira većim postotnim poreznim opterećenjem za niže dohodovne skupine. Porez na dodanu vrijednost je važno analizirati s obzirom na njegove potencijalno regresivne učinke. Stoga takvu reputaciju valja analizirati i empirijski potvrditi ili opovrgnuti. Tretman regresivnosti PDV-a kao problema, proizlazi iz tradicionalnoga, općeprihvaćenog koncenzusa o potrebi poštenoga, ravnomjernog i pravednog oporezivanja. Takvo polazište implicira kako bi sve porezne forme (pa i PDV) morale udovoljavati kriteriju ravnomjernosti. Mnogi porezni stručnjaci već ovdje uviđaju neusklađenost PDV-a kojim se oporezuje potrošnja jer sklonost potrošnji opada s rastom dohotka. Dakle, s obzirom na dohodak, nameće se zaključak o regresivnom opterećenju PDV-om.

²¹Leibfritz, Thornton i Bibbee, 1997.

Premda su empirijske studije o regresivnim efektima potrošnih poreza (posebno PDV-a) relativno rijetke, bitno je istaknuti njihove rezultate. Od 70-ih godina OECD u svojim izvještajima razmatra distribucijske i ekonomske učinke potrošnih poreza. Njihove studije iz 80-ih godina, koje se uglavnom baziraju na provedenim istraživanjima u Danskoj, Švedskoj, Nizozemskoj i Velikoj Britaniji, te dijelom u Finskoj i Norveškoj, ističu nešto veću regresivnost PDV-a nego što je to bilo u prijašnjim studijama iz 70-ih godina. Nadalje, rezultati sličnih studija u Japanu potvrđuju njihove zaključke.

U RH takav trend potvrđuju i rezultati empirijske studije iz razdoblja 1998.-1999.²² Određene varijacije u dobivenim rezultatima o postojanju i stupnju regresivnosti PDV-a, proizvod su različitih metodologija mjerenja, te osnovice prema kojoj se udio opterećenja PDV-om izračunava. Studije su često popraćene i teoretskim osvrtima stručnjaka iz različitih društvenih segmenata. Sudjelovanje pravnika, filozofa ili sociologa u ovoj problematici slijedi zbog socijalnog karaktera ovog problema, to jest nepovoljnijeg položaja ekonomski slabijeg dijela stanovništva. Kao protustav naznačenim stajalištima o regresivnoj prirodi PDV-a, neki autori²³, opisujući njegove bitne odrednice, polaze od hipoteze kako je zapravo riječ o proporcionalnom porezu.

MJERENJE REGRESIVNOSTI

Utvrđiti efekt PDV-a nije moguće bez provedbi sustavnoga empirijskog istraživanja. Instrumenti takva istraživanja mogu biti (ovisno o krajnjim ciljevima) *input-output tablice* u kojima se mogu pratiti utjecaji PDV-a na cijene proizvoda/usluga različitih povezanih industrija te *studije* temeljene na anketama o dohotku i strukturi potrošnje kućanstava, s pomoću kojih se na temelju procjene PDV-a mjeri i porezno opterećenje koje on ima u različitim dohodovnim razredima.

²²Istraživanje u okviru znanstvenog projekta «Porezno opterećenje obitelji», financirano od Ministarstva znanosti i tehnologije RH u okviru kojega su obrađeni podaci o potrošnji kućanstava u 1998. prikupljeni tradicionalnom anketom kolegija Nacionalna ekonomija. «Anketa o nekim aspektima kvalitete života odabranih domaćinstava Primorsko-goranske županije» (H. Blažić, Regresivnost PDV-a u Hrvatskoj, Financijska praksa, br.6., 1999.)

²³R. F. Van Brederode, : Vat's regressivity: Empirical truth or Political Correctness, International Vat Monitor, br.2/2007., str. 86 - 92.

Ključni problem je dati odgovor na pitanje kakvo je to «odgovarajuće mjerenje». Naime, mjerenje udjela PDV-a moguće je provesti na uzorcima različitih baza:²⁴

- I. osnovica je *bruto dohodak*,
- II. osnovica je *neto dohodak* ili *raspoloživi dohodak*,
- III. osnovica je *potrošnja*.

U prvom slučaju za osnovicu se uzima ukupan dohodak kao kategorija koja u sebi sadržava i ostale poreze i davanja. Kao takva predstavlja nelogičan izbor ako nam je cilj samo mjerenje regresivnosti. To je ekonomska kategorija koja za pojedinca nije dostatno transparentna. Veličina je to koju ljudi uglavnom zanemaruju i tretiraju kao apstraktnu buduću da im u njihovoj svakodnevici ne služi kao okvir potencijalnih financijskih mogućnosti unutar kojeg se kreću.

Druga mogućnost je analizirati udio PDV-a u neto-dohotku tj. raspoloživom dohotku. U ovom slučaju se radi o kategoriji ili veličini koju stanovništvo s lakoćom percipira. To je i logično jer je riječ o financijskim sredstvima kojima oni uistinu raspolažu te na temelju njih mogu jasno stvarati vlastiti strukturni model potrošnje, štednje i slično.

Treća solucija je uporaba potrošnje kao baze za mjerenje regresivnog učinka PDV-a. U prilog takvu postupku ide karakteristika potrošnje (bilo pojedinca, bilo obitelji) prema kojoj se njezina razina i struktura relativno sporo i blago mijenjaju u odnosu prema mogućim promjenama dohotka. Zbog toga se često, kao najprimjerenija zamjena koja korespondira s ekonomskim pojmom stalnog dohotka navodi upravo potrošnja.

Odgovor na pitanje o odgovarajućem mjerenju će varirati ovisno o interesnim ciljevima i postavljenim hipotezama o prirodi PDV-a kao progresivnoj, proporcionalnoj ili regresivnoj. Pri nastojanju da se postigne objektivnost i težnja za što pravednijim modelom mjerenja, neto dohodak se čini najlogičnijim izborom. Mjerenje regresivnosti osim pitanja izbora adekvatne osnove (baze ili nazivnika mjerenja) odnosi se i na definiciju jedinice

²⁴OECD: The impact of consumption taxes at different income levels.Paris: OECD, 1981.; OECD: Taxing consumption. Paris: OECD, 1988.; M. Tamaoka

mjerenja u okviru istraživanja. Kao najpogodnija jedinica najčešće se uzima kućanstvo. Vremenski interval za mjerenje regresivnosti svodi se na analizu dohotka i potrošnje u jednoj kalendarskoj godini.

4.2. Problematika stopa PDV-a

Dok se u vrijeme uvođenja PDV-a u suvremene porezne sustave raspravljalo o razlozima za i protiv njegova uvođenja, danas je jedan od glavnih problema vezanih uz njegovu primjenu utvrđivanje broja i visine poreznih stopa. O prosječnoj visini porezne stope poreza na dodanu vrijednost ovisi u znatnoj mjeri njegova izdašnost, a od broja poreznih stopa (standardna, povišene, povlaštene, nulta stopa) te od širine obuhvata ostalih oslobođenja ovisi i širina djelokruga socijalno-političkih i gospodarskih interesa koji se žele ugraditi u sustav oporezivanja porezom na dodanu vrijednost.²⁵ Izborom vrste i visine poreznih stopa ostvaruje se svrha oporezivanja odnosno ciljevi porezne politike.

4.2.1. Broj stopa

Kod primjene PDV-a razlikujemo jednostopne sustave PDV-a od višestopnih sustava u kojima se najčešće primjenjuju dvije ili tri stope PDV-a uz primjenu takozvane „nulte“ stope“.I jedan i drugi imaju svoje prednosti i nedostatke stoga su mišljenja poreznih stručnjaka o broju stopa PDV-a još uvijek podijeljena.

Postavlja se pitanje da li primjenjivati samo jednu stopu te tako ostvarivati fiskalne i gospodarske ciljeve ili uvesti veći broj stopa ispunjavajući pritom i socijalne ciljeve. U nastavku ćemo razmotriti argumente koji idu u prilog, ali i one koji predstavljaju nedostatke jednostopnog i višestopnog sustava PDV-a.

²⁵ Preuzeto iz Skupina autora: Hrvatski zakon o PDV-u, Republika Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika, Zagreb, 1999., str. 6.

Jednostopni sustav

Najveća kritika PDV-ujest u tome što on u odnosu prema prihodima raspoređuje porezni teret regresivno.²⁶ Naime, kupci oporezovanih proizvoda plaćaju nominalno isti iznos poreza bez obzira na svoju ekonomsku snagu. Stupanj regresivnosti PDV-a još se više povećava ako je on razrezan po ujednačenoj poreznoj stopi (jednostopni sustav).²⁷

Regresivni učinak ne vodi računa o načelu pravednosti²⁸ u raspodjeli poreznog tereta budući da relativni udio potrošnje u dohotku pada kada dohodak raste. Građani s manjom ekonomskom snagom postotno su jače opterećeni porezom i veći dio svoga dohotka izdvajaju za podmirenje osnovnih životnih potreba, a manji dio štede. Iz istih razloga porez na dodanu vrijednost razrezan po ujednačenoj poreznoj stopi teže pogađa siromašni nego bogati dio pučanstva.²⁹ No, unatoč navedenoj činjenici veliki broj financijskih teoretičara zalaže se za primjenu jednostopnog sustava PDV-a, budući da se njime postižu razni drugi učinci oporezivanja, fiskalni ili gospodarski.

Zagovornici jednostopnog sustava ističu da nema potrebe za primjenom više (sniženih) stopa budući da se regresivnost PDV-a može ispraviti i drugim mjerama³⁰ kao što su izravni transferi iz proračuna ili socijalnih fondova ciljanim skupinama (kao npr. socijalna pomoć siromašnima, dječji doplatak, besplatne školske knjige, snižene stanarine i slično).

PDV je loše sredstvo za rješavanje socijalnih problema. Kao da se zaboravlja da je najbolja socijalna politika ona koja svakom pojedincu osigurava zaposlenje i određenu razinu

²⁶ Preuzeto iz Šimović, J., Šimović, H.: Fiskalni sustav i fiskalna politika Europske unije, Zagreb, 2006., str. 81.

²⁷ Preuzeto iz Šimović, J.: Socijalni učinci PDV-a, Revija za socijalnu politiku, 2-3, 1998, str. 100.

²⁸ Načelo porezne pravednosti jedno je od osnovnih načela suvremenih poreznih sustava. Podrazumijeva da porezni sustav mora udovoljavati načelu horizontalne i načelu vertikalne pravednosti što znači da se porezi trebaju plaćati ovisno o ekonomskoj snazi obveznika, odnosno da onaj koji ima više treba platiti i postotno viši porez. Očito je da je ovo porezno načelo kod PDV-a zanemareno budući da neovisno o svojoj ekonomskoj snazi svi građani nominalno plaćaju isti iznos poreza. (Jelčić, B.: Racionalni porezni sustav, Pravo i porezi, 2, Zagreb, 2003. i Jelčić Ba, Jelčić Bo: Pravednost – osnovno načelo poreznih sustava suvremenih država, Računovodstvo, revizija i financije, 10, Zagreb, 1997.)

²⁹ Preuzeto iz Jelčić, Bo., Lončarić – Horvat, O., Šimović, J., Arbutina, H., Mijatović, N.: Hrvatski fiskalni sustav, Narodne novine, Zagreb, 2004, str. 81.

³⁰ Da bi se ublažilo regresivno djelovanje poreza na promet u fiskalnoj teoriji su poznate tri grupe mjera kojima se ono provodi: 1) unutar sustava poreza na promet (oslobađanja od plaćanja poreza na promet za određene proizvode, uvođenje sniženih poreznih stopa), 2) unutar poreznog sustava, ali izvan sustava poreza na promet (primjena progresivnih poreznih stopa pri plaćanju poreza na dohodak), te 3) unutar gospodarskog sustava, ali izvan poreznog sustava (sustav socijalnih transfera prema građanima s manjom ekonomskom snagom). Vidjeti više u Jelčić, Bo., Lončarić – Horvat, O., Šimović, J., Arbutina, H., Mijatović, N.: Hrvatski fiskalni sustav, Narodne novine, Zagreb, 2004, str. 85.

primanja, prvenstveno od rada ili socijalnih fondova, a svatko će najbolje odlučiti na koji će način i po kojim prioritetima ta primanja koristiti.³¹

Ako se zakonodavac odluči za primjenu sniženih stopa one bi se trebale odnositi na prehrambene proizvode. Na taj bi se način ublažio regresivan učinak PDV-a budući da obitelji s nižim primanjima relativno veći dio svog dohotka troše na hranu za razliku od obitelji s većim primanjima. Međutim, primjena sniženih stopa ne znači ujedno smanjenje socijalnih razlika budući da takve snižene stope mogu donijeti dvostruko veću korist bogatima nego siromašnima.

Promatrajući u apsolutnom iznosu, bogati troše dvostruko više na hranu od siromašnih iako siromašni troše na hranu relativno veći dio dohotka. To je zbog toga što je u sustavu PDV-a nemoguće razlikovati, na primjer, kvalitetnije prehrambene proizvode od onih jeftinijih (običnih) koje kupuju siromašni građani.³² Uvođenjem sniženih stopa na neke proizvode, prije svega na hranu, radi ublažavanja regresivnog učinka pomaže se i građanima s višim primanjima koji na taj način dobivaju veću neizravnu, nekontroliranu i „nevidljivu“ državnu dotaciju.³³

S druge pak strane, uvođenje povišenih stopa za oporezivanje luksuznih proizvoda dovodi do diskriminacije u potrošnji budući da se onemogućava siromašnima da ponekad kupe i neki skuplji proizvod. Jednostopni sustav čija bi se regresivnost ublažavala na drugi način, npr. socijalnim transferima, doveo bi do toga da na temelju takvog dohotka siromašni prilagođavaju potrošnju svojim željama, a ne poreznoj stopi.

I u znanstveno-stručnim i u političko-parlamentarnim raspravama došlo je do suglasja da u sustavu poreza na dodanu vrijednost nema mjesta za povišenim poreznim stopama (ili povišenom poreznom stopom) kojim se u pravilu oporezivalo određeni broj proizvoda koji se sa stajališta porezne politike smatraju luksuznim ili koje zbog bilo kojih drugih razloga treba iznad prosječno oporezivati.³⁴ Ovi se ciljevi mogu uspješnije ostvariti uvođenjem

³¹ Preuzeto iz Iveković, I.: Jednostopni PDV s malo oslobođenja najbolje rješenje, Računovodstvo i financije, 9, 1997., str. 83.

³² Preuzeto iz Šimović, J.: Socijalni učinci PDV-a, Revija za socijalnu politiku, 2-3, 1998., str. 105.

³³ Preuzeto iz Iveković, I.: Jednostopni PDV s malo oslobođenja najbolje rješenje, Računovodstvo i financije, 9, 1997., str. 83.

³⁴ Preuzeto iz Jelčić, Bo., Lončarić – Horvat, O., Šimović, J., Arbutina, H., Mijatović, N.: Financijsko pravo i financijska znanost, Narodne novine, Zagreb, 2008., str. 384.

pojedinačnih poreza na promet na takve proizvode (akciza, trošarina), umjesto povišenih stopa PDV-a.

Povišene stope PDV-a uglavnom se primjenjuju na proizvode koji imaju mali udio u potrošnji zbog čega su prihodi od tih stopa mali, dok se s druge strane dodatno povećavaju troškovi administracije.³⁵

Višestopni sustav

Sistematizaciju poreznih stopa kod višestopnog sustava PDV-a moguće je izvršiti na sljedeći način:³⁶

1. Standardna ili opća stopa po kojoj se oporezuje najveći dio proizvoda, a na koje se ne primjenjuje snižena, povišena ili nulta porezna stopa niti se na njih odnose propisi o poreznim oslobođenjima.
2. Snižena (povlaštena) stopa koja je niža od standardne, a kojom se oporezuje promet proizvoda bitnih za životni standard, proizvoda široke potrošnje (prehrambeni proizvodi, lijekovi, knjige i sl.).
3. Povišena (luksuzna) stopa koja je viša od standardne, a primjenjuje se na promet luksuznih proizvoda.
4. „Nulta“ stopa ili porezno oslobođenje s pravom odbitka pretporeza³⁷ je takva stopa kod koje porezni obveznik plaća porez po „nultoj“ stopi. Takav porezni obveznik ulazi u sustav PDV-a te ima pravo plaćeni porez odbiti kao pretporez³⁸.

³⁵ Vidjeti više u Tait, A.A.: Value Added Tax: International Practice and Problems, Washington, International Monetary Fund, 1988.

³⁶ Vidjeti više u Šimović, J., Šimović, H.: Fiskalni sustav i fiskalna politika Europske unije, Zagreb, 2006.

³⁷ Za razliku od nulte stope porezno oslobođenje bez prava na odbitak pretporeza ili izuzeće znači da porezni obveznik ne obračunava porez na dodanu vrijednost na svoje proizvode i usluge. Takav se porezni obveznik nalazi izvan sustava PDV-a, nema pravo na odbitak pretporeza te se smatra krajnjim potrošačem.

³⁸ Nulta stopa se najčešće koristi pri izvozu, ali mnoge zemlje, uključujući i Republiku Hrvatsku, propisale su nultu stopu i na neke tuzemne promete dobara i usluga iako to nije u skladu s preporukama Šeste smjernice Europske unije. Nulta stopa se koristi kao instrument za ublažavanje regresivnog učinka PDV-a. Iako postoje prednosti nulte stope, mnogi su i nedostaci takvog oporezivanja. Argumenti protiv nulte stope uglavnom su argumenti protiv višestopnog sustava PDV-a. (Šimović, J.: Mjesto i uloga nulte stope u sustavu poreza na dodanu vrijednost, Hrvatska pravna revija, 6, 2004.)

Među argumentima koji govore protiv jednostopnog poreza na dodanu vrijednost uvijek se ističu naglašene socijalno negativne reperkusije ovakvog opredjeljenja pri oporezivanju prometa primjenom tog oblika poreza na promet.³⁹

Zagovornici višestopnog sustava ističu da regresivnost jednostopnog sustava PDV-a uzrokuje nepovoljne socijalne učinke. Teže pogađa siromašne građane i dovodi u pitanje njihovu egzistenciju jer su ti građani, s obzirom da je njihova ekonomska snaga manja, postotno jače opterećeni ovim porezom i manji dio svog dohotka štede, a veći dio svoga dohotka izdvajaju za podmirenje osnovnih životnih potreba.

Ova karakteristika jednostopnog sustava narušava načelo pravednosti na kojem bi se trebali zasnivati svi suvremeni porezni sustavi zbog čega zagovornici višestopnog sustava PDV-a predlažu uvođenje sniženih stopa. Takve bi se snižene stope trebale primjenjivati na proizvode nužne za egzistenciju i podmirivanje osnovnih životnih potreba zbog čega bi se proizvodi na tržištu nudili po nižim cijenama, prihvatljivijim siromašnim građanima.

U prilog višestopnog sustava PDV-a ističe se i činjenica da uvođenje sniženih poreznih stopa na određene proizvode i usluge dovodi do ekonomskog rasta i povećanja konkurentnosti ključnih sektora.⁴⁰

Iako Europska unija teži primjeni samo jedne stope, do sada taj cilj još nije postignut. Unatoč teoretskim stavovima o nedvojbenim prednostima primjene što manjeg broja stopa, odnosno u idealnom obliku samo jedne stope, danas ni u jednoj zemlji članici Europske unije ne postoji jednostopni sustav PDV-a.⁴¹ Činjenica je to koja ide u prilog višestopnom sustavu.

Gubitak prihoda koji se javlja kao posljedica uvođenja sniženih ili nultih stopa mogao bi biti ublažen povećanjem potrošnje ili povećanjem nekih drugih poreza (npr. trošarina) stoga utjecaj primjene više stopa na smanjenje proračunskih prihoda ne bi trebao biti razlog protiv višestopnog sustava. S druge strane, oporezivanje po nižim stopama PDV-a kupcima-krajnjim potrošačima stvara ugodnost plaćanja poreza.

³⁹ Preuzeto iz Jelčić, Bo.: Je li u nas porezni teret ravnomjerno raspoređen, *Ekonomija*, 3, 1998., str. 339.

⁴⁰ Vidjeti više u Kuliš, D.: Oporezivanje potrošnje: porez na dodanu vrijednost i trošarine, *Newsletter*, povremeno glasilo Instituta za javne financije, 33, 2007.

⁴¹ Preuzeto iz Kuliš, D.: Oporezivanje potrošnje: porez na dodanu vrijednost i trošarine, *Newsletter*, povremeno glasilo Instituta za javne financije, 33, 2007., str. 4.

4.2.2. Visina stopa

Kao što su mišljenja financijskih stručnjaka podijeljena glede broja stopa, tako nije postignuta niti suglasnost o visini stopa PDV-a. Europska unija ne propisuje gornju granicu stopa PDV-a već se vode rasprave samo o donjoj granici.

Do povećanja stope PDV-a najčešće dolazi zbog povećane potrebe za prihodima koji trebaju biti prikupljeni tim porezom. Međutim, do pada proračunskih prihoda može doći i uslijed primjene snižene stope uz standardnu stopu PDV-a. Stručnjaci su izračunali da prihod od PDV-a prosječno iznosi nešto više od 0.4% BDP-a za svaki postotni bod porezne stope koja je u primjeni u nekoj državi.⁴² Iz istog razloga može doći i do čestih promjena visine stopa PDV-a, naročito u počecima njegove primjene budući da nema točnih podataka o visini prihoda koji bi mogli biti ostvareni tim porezom.⁴³

Povećanje stope PDV-a, osim što dovodi do ostvarivanja dodatnih prihoda, ima i mnoge nedostatke. Porast stope PDV-a tako može dovesti do porasta cijena proizvoda i usluga te pogoršanja životnog standarda. Uslijed porasta cijena može doći do pada konkurentnosti pojedine gospodarske grane, pada potražnje, a time i do gubitka poreznih prihoda. Povećanje stope PDV-a ujedno dovodi do promjene ponašanja potrošača, odustajanja od ranije namjeravane potrošnje i planiranja potrošnje prema visini porezne stope. Također, ne smijemo zaboraviti činjenicu da povećanje porezne stope podiže troškove plaćanja poreza za poreznog obveznika te poskupljuje poreznu administraciju.

4.2.3. Načelo neutralnosti

Jednostopni sustav PDV-a je pretpostavka za ostvarenje neutralnosti dok višestopni sustav PDV-a dovodi do odsutnosti načela neutralnosti i iskrivljuje sklonosti potrošača. Navodi ih da svoju potrošnju prilagođavaju poreznim stopama, a ne svojim sklonostima budući da stopa PDV-a može utjecati na cijenu oporezovanih proizvoda i usluga.

⁴² Preuzeto iz Mijatović, N.: Porezne stope u sustavu PDV-a, Hrvatska pravna revija, 6, 2002., str. 68.

⁴³ Vidjeti više u Mijatović, N.: Porezne stope u sustavu PDV-a, Hrvatska pravna revija, 6, 2002.

Jedinstvena stopa spriječit će orijentiranje potrošača prema porezno povlaštenim proizvodima. Također, višestopni sustav na isti način utječe i na ponašanje gospodarskih subjekata koji se bave proizvodnjom tako što ih potiče na orijentiranje prema robi konkurentnijoj s obzirom na niže porezno opterećenje. Neutralnošću PDV-a porezni, pa i cijeli gospodarski sustav postaje transparentniji, jasniji i pregledniji.⁴⁴

4.3. Istraživanja regresivnosti PDV-a

4.3.1. Sintetička istraživanja za razvijene zemlje⁴⁵

Rezultati istraživanja za zemlje EU (odnosno EZ) krajem sedamdesetih godina kada su sustavi stopa bili diferencirani u odnosu na danas, potvrđivali su da diferencirane stope mogu ublažiti regresivnost PDV-a. Pokazalo se da je PDV više-manje proporcionalan. Točnije rečeno, ako je kao osnovica bila uzeta potrošnja, PDV je iskazivao blagu progresiju, dok je u slučaju dohodovne osnovice progresija iskazivana u pravilu na početku dohodovne ljestvice, dok je u pojedinim zemljama na kraju dohodovne ljestvice (kod viših dohodaka) sustav postajao blago regresivan.

Kvantitativno je teško usporediti navedene zemlje u smislu izračunavanja koeficijenta distributivnog učinka kao odnosa najvišeg i najnižeg decila/kvintila, jer je većina zemalja iskazivala podatke prema dohodovnim razredima tj. uzevši unaprijed određene raspone dohotka. Samo su dvije zemlje iskazale podatke prema decilima: Finska i Velika Britanija. Temeljem navedenoga moguće je izračunati koeficijent za Finsku: $D10/D1=1,05$ što ukazuje na vrlo blagu progresivnost – u biti proporcionalnost. Za Veliku Britaniju je $D10/D1=0,92$ što ukazuje na proporcionalnost (razlog porast koeficijenta isti kao i u prethodnom slučaju). Tablica 4 prezentira izračune koeficijenata distributivnog učinka za navedena istraživanja, kao i istraživanja iz osamdesetih godina.

⁴⁴ Preuzeto iz Iveković, I.: Jednostopni PDV s malo oslobođenja najbolje rješenje, Računovodstvo i financije, 9, 1997., str 84.

⁴⁵ Preuzeto iz Blažić, H.: Distributivni učinak PDV-a :Usporedna analiza, 2009.

Tablica 4. Koeficijenti distributivnog učinka PDV-a za izabrane europske države -kraj sedamdesetih i osamdesete godine prošlog stoljeća

Kraj 70-ih prošlog stoljeća	D10/D1
Finska	1,05
Velika Britanija	0,92
80-te godine prošlog stoljeća	
Danska	0,21
Nizozemska	0,79
Švedska	0,67
Velika Britanija	0,86

Napomena: svi podaci se odnose na raspoloživi dohodak osim podataka za Veliku Britaniju koji se odnose na bruto dohodak

Izvor: izrada autora na temelju OECD, 1981, str. 27 i 49 i OECD, 1988, str. 129

Međutim, rezultati istraživanja osamdesetih godina, koji su se zbog smanjenog interesa za distributivne učinke PDV-a, proveli u samo četiri zemlje (Danskoj, Nizozemskoj, Švedskoj i Velikoj Britaniji) bili su nešto skeptičniji. PDV se pokazao regresivan kada se mjeri u odnosu na dohodak (bez obzira radi li se o bruto ili raspoloživom dohotku). Tako mjereno u odnosu na raspoloživi dohodak koeficijent D10/D1 iznosi za Dansku čak 0,21, za Nizozemsku 0,79, te za Švedsku 0,67. Za Veliku Britaniju su ovdje dani samo udjeli u potrošnji i bruto dohotku. Tako koeficijenti mjereni prema udjelu u bruto dohotku, koji su bliži potrebama ove analize iznose $D10/D1 = 0,86$. Realno je očekivati da bi ovi koeficijenti bili još veći da su mjereni prema raspoloživom dohotku.

PDV je u pravilu proporcionalan kada se mjeri u odnosu na potrošnju za sve zemlje. No, to istovremeno ukazuje i na manji utjecaj snižene stope (odnosno nulte stope) za egzistencijalne proizvode na ublažavanje regresivnosti odnosno promjene u smjeru progresivnosti⁴⁶. Kao razlog mogućeg manjeg utjecaja nižih (nulte) odnosno viših stopa na smanjenje odnosno ukidanje regresivnosti navode se rezultati empirijskih istraživanja potrošnje prema kojima potrošni modeli različitih dohodovnih skupina sve više konvergiraju.⁴⁷ Jedini izuzetak

⁴⁶Tome u prilog ide i činjenica da neki proizvodi koji se oporezuju sniženom stopom, kao što su novine, časopisi i knjige, nisu relativno više zastupljeni u potrošnji nižih dohodovnih skupina, nego su dapače, izrazito dohodovno elastični, što znači da se time samo doprinosi povećanju regresivnosti. (Cnossen, 1998, str. 351.)

⁴⁷ovakva shvaćanja, kao i činjenica da snižene i nulte stope donose još veću korist (apsolutno gledano) višim dohodovnim decilima, te da više stope dodatno opterećuju i niže decile, dovelo je do ukidanja više stope i ograničavanja primjene i opsega snižene stope (uz tendenciju ukidanja i nulte stope) u razvijenim zemljama. Međutim, treba napomenuti i ograničenja ovakvih (posebno ranijih) empirijskih istraživanja, koja djeluju u smjeru smanjenja regresivnosti (OECD, 1981, str. 10; OECD 1988, str. 125): izuzetno niske i izuzetno visoke dohodovne grupe su premalo zastupljene, što čini dohodovnu distribuciju ujednačenijom od stvarne, dok se

predstavljaju troškovi hrane te električne energije i grijanja, gdje je udio u najnižem kvintilu gotovo dvostruko veći u odnosu na najviši. Navedene tendencije bile su vjerojatno jedan od razloga prijedloga dviju sniženih stopa PDV-a za EU, od kojih bi se niža odnosila upravo samo na hranu⁴⁸.

EUROMOD-ovo sintetičko istraživanje prosječnih stopa PDV-a za dvanaest starih članica EU krajem prošloga tisućljeća⁴⁹ ukazuje da je mjereno prema raspoloživom dohotku regresivnost prisutna u svim zemljama, dok mjereno prema potrošnji svi sustavi ukazuju na vrlo blagu progresivnost. Moglo bi se zaključiti da ovakav odnos dviju osnovica implicira određeni utjecaj sniženih stopa – posebice za hranu (zahvaljujući njima omogućena je vrlo blaga progresivnost), ali i znatan utjecaj štednje (snižene stope ne mogu neutralizirati negativan utjecaj štednje i sustav ostaje regresivan). Rasponi prosječnih stopa PDV-a mjereno prema raspoloživom dohotku⁵⁰ su značajni te iznose u prosjeku svih zemalja čak 24,3 za prvi decil u odnosu na 8,4 za deseti. Dakle distribucijski koeficijent $D10/D1 = 0,35$, što ukazuje na znatnu regresivnost. Značajne su i razlike prema zemljama prikazane u tablici 5.

Tablica 5. Koeficijenti regresivnog učinka PDV-a u nekim članicama EU

Država	D10/D1
Belgija	0,73
Finska	0,27
Francuska	0,42
Grčka	0,35
Irska	0,49
Italija	0,33
Luksemburg	0,51
Nizozemska	0,46
Portugal	0,23
Španjolska	0,32
Švedska	0,18
Velika Britanija	0,42
Prosječno	0,35

Izvor: izrada autora prema O'Donoghue, Baldini, Mantovani, 2004, str. 29 i Warren, 2008, str. 47

negativna štednja, posebno bitna za niže dohodovne skupine najčešće zanemaruje (no, to očito nije bio slučaj u primjeru Danske).

⁴⁸Commission of the European Communities, 2007, str. 10

⁴⁹O'Donoghue, Baldini and Mantovani, 2004, str. 29

⁵⁰Warren, 2008, str. 47

Znatne razlike po zemljama rezultat su strukture štednje odnosno negativne štednje s obzirom na dohodovne decile, potrošnih modela te strukture stopa PDV-a i ukupnog opterećenja PDV-om.⁵¹ EUROMOD-ova studija za indirektne poreze u cjelini primjenjuje i mjere progresivnosti koje se temelje na Lorenzovoj krivulji i Ginijevim koeficijentima, koje se u pravilu primjenjuje na izravne poreze, te dobiva slične rezultate po zemljama (najveća regresivnost u Portugalu i Finskoj, najmanja u Belgiji). No, svi ovi rezultati se trebaju uzeti sa rezervom, jer nisu precizni kao detaljne studije po zemljama.

4.3.2. Pojedinačna istraživanja za razvijene zemlje⁵²

U ovom dijelu navode se rezultati novijih istraživanja distribucijskih učinaka indirektnih poreza po pojedinim razvijenim zemljama, s naglaskom na ona koja se odnose na PDV odnosno opći porez na potrošnju.

Istraživanje za Veliku Britaniju provodi se od pedesetih godina. Najnoviji podaci ističu visoku regresivnost koja je za PDV nešto niža od akciza (zbog nulte stope za hranu tipične za Veliku Britaniju) i iznosi mjereno u odnosu na raspoloživi dohodak 11,4% za najniži kvintil u odnosu na 6,4% za najviši (dakle razlika od otprilike 50% najvišega u odnosu na najniži kvintil)⁵³. Pri tome je bitno naglasiti da Velika Britanija spada u zemlje sa najvišom dohodovnom nejednakošću među starim članicama EU⁵⁴ tako da čak ni nulta stopa na hranu nije uspjela znatno ublažiti regresivnost. Naime, na rezultate utječe ne samo znatnija štednja viših slojeva, već i činjenica da ukupna potrošnja najnižih dohodaka premašuje njihove dohotke.

Slično se istraživanje provodilo u Australiji od sredine osamdesetih godina prošloga stoljeća. Najnoviji podaci ukazuju na sličnu regresivnost kao i u Velikoj Britaniji. Naime, postoji razlika od otprilike 50% među najvišim i najnižim kvintilom tj. 8,8% za najniži, a 4,7% za najviši kvintil. I istraživanje za Kanadu koje je obuhvatilo sve indirektne poreze

⁵¹Tako je npr. visoka regresivnost za Švedsku rezultat školskog primjera kretanja štednje kroz dohodovne decile (od izrazito negativne za najniže dohotke u odnosu na ostale zemlje, niske za srednje i visoke za visoke dohotke).

⁵²Preuzeto iz Blažić, H.: Distributivni učinak PDV-a: Usporedna analiza, 2009.

⁵³Jones, 2007, str. 15

⁵⁴Copenhagen Economics, 2007, str. 31

ukazalo je na značajnu regresivnost (7,7 % za najnižu dohodovnu skupinu naspram 4,7% za najvišu)⁵⁵ mjerenu prema dohotku nakon poreza i transfera.

Istraživanje za Irsku ukazalo je na regresivnost mjerenu prema bruto dohotku prema kojoj prosječna porezna stopa PDV-a iznosi 14,2% za najniži decil te 6,8% za najviši decil što ukazuje na nešto manju regresivnost u odnosu na npr. Veliku Britaniju i Australiju⁵⁶. Nužno je ovdje napomenuti postojanje nulte stope za hranu. Njeno ukidanje bi znatno povećalo regresivnost sustava.

Istraživanje za SAD, koje umjesto PDV-a imaju zapravo porez na potrošnju u trgovini na malo koji je prihod saveznih država, utvrdilo je regresivnost kod glavnog segmenta tog poreza tj. općeg poreza na potrošnju koji plaćaju fizičke osobe. Stopa za najniži kvintil iznosi 3,6%, a za najviši 1,6% što indicira znatnu regresivnost.

Nedavno istraživanje za Belgiju mjerilo je regresivnost svih indirektnih poreza zajedno i to prema bruto dohotku i raspoloživom dohotku. Regresivnost je očekivano veća mjerena prema bruto dohotku, iako je generalno relativno mala. Mjereno prema raspoloživom dohotku stopa za najniži decil iznosi 11,4%, a za najviši 8.6% ($D10/D1 = 0,75$).

Istraživanje za Japan utvrdilo je regresivnost PDV-a i u Japanu, mjereno kako prema klasičnom PDV-u koji se koristi u EU tako i prema specifičnoj metodi oduzimanja (direktna metoda) koja se koristi u Japanu.⁵⁷ Mjerenja su provedena prema bruto dohotku, raspoloživom dohotku i potrošnji. Pokušavanje umanjenja regresivnosti za hranu, zdravstvene usluge i obrazovanje ne daje očekivani učinak tj. ne utječe na smanjenje regresivnosti zbog toga što udjeli izdataka za hranu i obrazovanje imaju suprotno kretanje s obzirom na rast dohotka (prvi pada, a drugi raste) tako da se međusobni učinak potire. Slično kao i u Kanadi, nisu korišteni decili odnosno kvintili, već dohodovni razredi. Mjereno prema raspoloživom dohotku udio PDV-a je prema klasičnoj/europskoj/indirektnoj metodi oko 2,4% za najnižu dohodovnu skupinu, te oko 1,4% za najvišu dohodovnu skupinu. Čak i bez preračunavanja u

⁵⁵Ovo istraživanje nije u potpunosti usporedivo sa ostalima jer se ovdje koristi podjela na dohodovne razrede s obzirom na visinu dohotka, a ne kvintile/decile.

⁵⁶No, ne smije se smetnuti s uma drugačija tj. šira dohodovna osnovica u ovom slučaju

⁵⁷Radi se o metodi odbijanja svih inputa od svih output-a poduzeća i množenja razlike sa stopom PDV-a (svega 3% u ono vrijeme, danas 5% (OECD, 2008, str. 47-49)).

kvintile vidljivo je da je ova regresivnost manja (veći koeficijent) nego u slučaju dosada promatranih zemalja.

4.3.3. Pojedinačna istraživanja za zemlje u razvoju⁵⁸

Istraživanja za zemlje Južne Amerike pokazuju zanimljive rezultate. Dok su distributivni učinci u razvijenijim zemljama ovoga kontinenta, kao što su Argentina i Čile, bliži onima razvijenih zemalja, kod npr. Kolumbije i Gvatemale prisutna je proporcionalnost odnosno čak progresivnost PDV-a. Razlog su prije svega široka izuzeća glavnih proizvoda potrošačke košarice, ali i diferenciranija struktura stopa nego u EU. No, ne treba smetnuti s uma niti razlike u potrošnim strukturama različitih decila povezane s izraženim dohodovnim nejednakostima ovih zemalja. Naravno da je u slučaju ovakvih izuzeća PDV puno manje izdašan. Tablica 6 prikazuje preračunate koeficijente distributivnog učinka temeljem podataka za ove države.

Tablica 6. Koeficijenti regresivnog učinka PDV-a za zemlje Južne Amerike

	D10/D1	Q5/Q1
Argentina 1996	0,42	0,63
Čile 1994	0,59	0,67
Kolumbija 1994	1,05	1,08
Gvatemala 1993	3,17	3,08
Peru 2000	0,15	0,24

Izvor: izrada autora

Kod svih zemalja koje iskazuju regresivnost sustava vidljivo je, da su, koeficijenti kvintila veći tj. regresivnost se smanjuje. Izrazito visoka regresivnost za Peru, rezultat je visoke prosječne porezne stope za prvi decil, koja nije toliko rezultat visoke stope PDV-a već izražene negativne štednje ovoga decila odnosno izraženih dohodovnih nejednakosti. Kod zemalja gdje je sustav progresivan (kod Kolumbije vrlo blago⁵⁹; zapravo proporcionalan)

⁵⁸Preuzeto iz Blažić, H.: Distributivni učinak PDV-a: Usporedna analiza, 2009.

⁵⁹I neka kasnija istraživanja za Kolumbiju (nakon blagog povećanja opće stope PDV-a, širenja porezne osnovice i primjene sniženih stopa na neke dotada izuzete proizvode) ukazuju na i dalje prisutnu blagu progresivnost (Avila et al., 2001; Sanches i Espinosa, 2002; prema Ramirez et al., 2006, str. 9). Razlog se nalazi u diferenciranoj strukturi stopa, te još uvijek velikom broju izuzeća.

očekivani porast koeficijenta za kvintile nije zabilježen u Gvatemali zbog pada prosječne stope za zadnji decil.

I studije za neke azijske zemlje ukazuju na regresivnost. Tako sva istraživanja za Južnu Koreju⁶⁰ iz sedamdesetih i osamdesetih godina prošloga stoljeća pokazuju regresivnost ili eventualno proporcionalnost. Većina studija pokazuje visok stupanj regresivnosti za niže decile i uglavnom proporcionalnost za srednje i visoke decile.

Istraživanje za Vijetnam mjerilo je samo udio svih indirektnih poreza i to samo u odnosu na potrošnju i stoga se podaci ne mogu izravno uspoređivati sa ostalim iznesenim podacima. S obzirom na izabranu osnovicu, te relativno nisku stopu od 10%, sniženu stopu od 5% na egzistencijalne proizvode, te povišenu stopu od 20%⁶¹, kao i uglavnom standardna izuzeća rezultati su blago progresivni.

Sličan je problem i sa istraživanjem za Etiopiju gdje postoje rezultati samo za PDV, ali na temelju ukupne potrošnje. Rezultirajuća progresivnost je rezultat jedinstvene stope od 15% te izuzeća, koja uz standardna obuhvaćaju i električnu energiju, vodu i prijevoz. Iako se usporedbom prosječnih stopa prvoga (4,34%) i posljednjega decila (5,78%) uočava progresivnost, uvid u prosječne stope svih decila pokazuje proporcionalnost kod niskih i srednjih dohodaka, dok se progresivnost javlja tek kod viših i visokih dohodaka.

4.3.4. Istraživanja regresivnosti u RH

Pri definiranju pojma regresivnosti dan je osvrt na rezultate dosadašnjih istraživanja distribucijskih efekata PDV-a u svjetskim okvirima. Istraživanja OECD-a⁶² bazirala su se na dohodovnim i troškovnim studijama koje su bile izvor informacija o visini dohotka ispitanika, te strukturi potrošnje s kvalitativnoga i kvantitativnog aspekta. U studijama OECD-a kućanstvo se uzima kao jedinica uzorka istraživanja. Ovisno o veličini uzorka kućanstva oni se pri obradi podataka grupiraju u različite kategorije s približno istim ekonomskim statusom

⁶⁰Iako je Južna Koreja u međuvremenu uvrštena u članice OECD-a, u razdoblju navedenih analiza (uključivo i zadnje), to još nije bio slučaj. (Heller, 1981; Han, 1982; Oh 1982; Lee, 1988; sve prema Kwack, 1993)

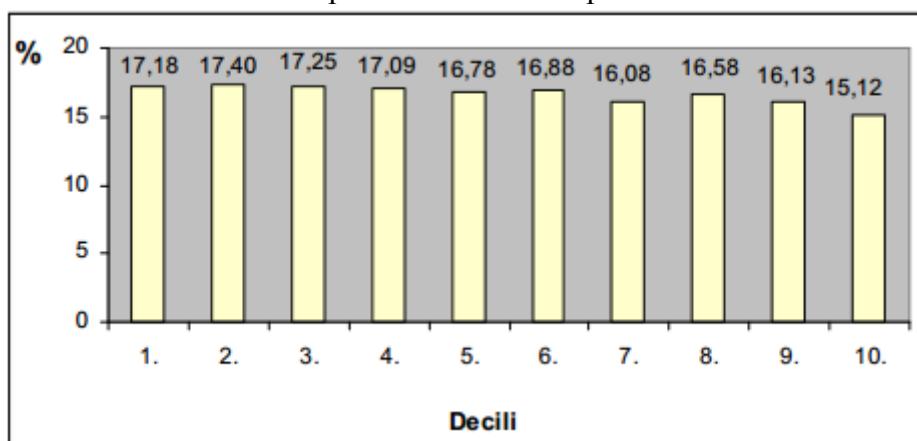
⁶¹bila primjenjivana u doba istraživanja, nakon toga ukinuta (Haughton et al., 2004, str. 16)

⁶²OECD: The Impact of consumption taxes at different income levels, Paris: OECD, 1981. i OECD: Taxing consumption, Paris: OECD, 1988.

kako bi se dobili što objektivniji rezultati.⁶³ Pritom se grupiranje s ekonomskog aspekta najčešće temelji na dohodovnim decilima, premda su u nekim istraživanjima korišteni i kvantili, te ostali modeli. Problem s kojim se tu istraživači često susreću jest nedostatan broj, to jest premalen uzorak za pojedine skupine (najčešće oni tipovi obitelji s najmanjim i najvećim dohotkom), što umanjuje objektivnost mjerenja distributivnosti opterećenja PDV-om.

Prvo istraživanje za Hrvatsku neposredno nakon uvođenja PDV-a na primjeru Primorsko-goranske županije,⁶⁴ dakle prije uvođenja nulte stope, ukazalo je na blagu regresivnost, nešto više izraženu samo za najviši decil. Rezultati su prezentirani na slici 1.

Slika 1. Udio PDV-a u raspoloživom dohotku prema decilima

Izvor: Blažić, H., 1999., str. 671

Radi usporedivosti sa ostalim zemljama i ovdje se računaju relevantni koeficijenti regresivnosti. Tako je $D10/D1 = 0,88$, što ukazuje na relativno malu regresivnost. Razlog je konvergencija modela upotrebe dohotka gotovo svih decila s izuzetkom posljednjeg decila. Jedan od razloga ovako male regresivnosti je ignoriranje negativne štednje niskih decila, kao i nedovoljna zastupljenost najviših i najnižih dohodaka što je bio čest slučaj posebice u ranijim studijama ovog tipa kao rezultat provođenja ankete kod nižih slojeva.

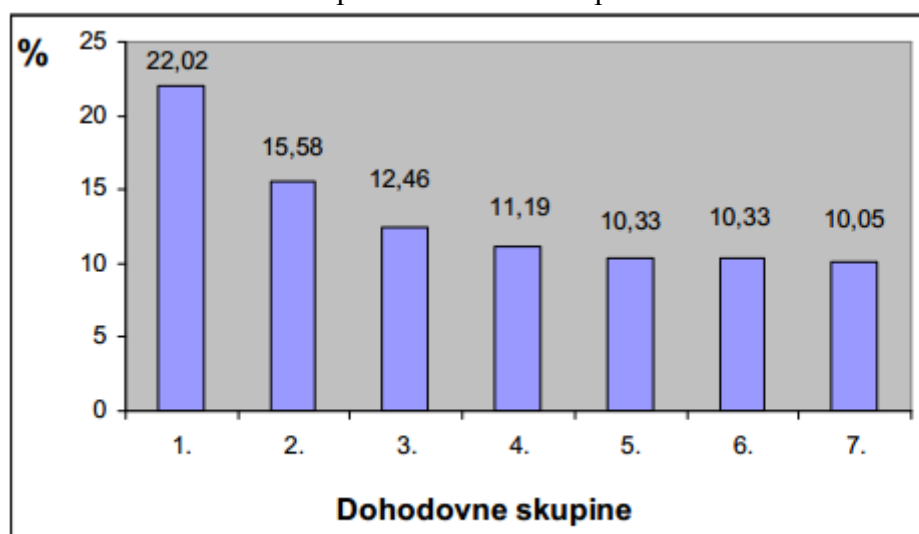
Slijedeće istraživanje napravljeno uglavnom prema metodologiji prethodnoga, ali uz uzimanje u obzir negativne štednje provedeno je za Dubrovačko-neretvansku i Splitsko-dalmatinsku županiju. Zbog relativno malenog uzorka kako ukupno tako i strukturalno nije

⁶³Kategorije poput: samačkih kućanstava, parova bez djece, obitelji s dvoje djece itd. (npr. OECD studije), zatim tipovi obitelji poput: par zaposlenih, par zaposlenih i jedno dijete, par zaposlenih i dvoje djece (H. Blažić: Regresivnost PDV-a u Hrvatskoj, Financijska praksa, br. 6., 1999.)

⁶⁴Blažić, H.: 1999.

bilo moguće provesti adekvatnu podjelu prema decilima, već je grupiranje izvršeno prema dohodovnim skupinama, što čini podatke manje usporedivima sa ostalima. Na slici 2 vidljiva je nešto izraženija regresivnost nego u prethodnome slučaju upravo zbog izuzetne brige u istraživanju u vezi obuhvata negativne štednje. Nadalje, navedeno pokazuje da nulta stopa u RH, nema gotovo nikakvog učinka na smanjenje regresivnosti.

Slika 2. Udio PDV-a u raspoloživom dohotku prema dohodovnim razredima

Dohodovne skupine: 1. ≤ 2000kn, 2. ≤ 3000kn, 3. ≤ 4000kn, 4. ≤ 5000kn, 5. ≤ 6000kn, 6. ≤ 7000kn, 7. ≥ 8000kn

Izvor: Škarica, 2008, str. 63

Distribucija opterećenja PDV-om unutar različitih tipova kućanstava i dohodovnih skupina u RH⁶⁵

Unutar svake navedene skupine kućanstava izvršena je raščlamba po kriteriju raspoloživog dohotka tako da je izdvojeno pet dohodovnih skupina. Rasponi su sljedeći:

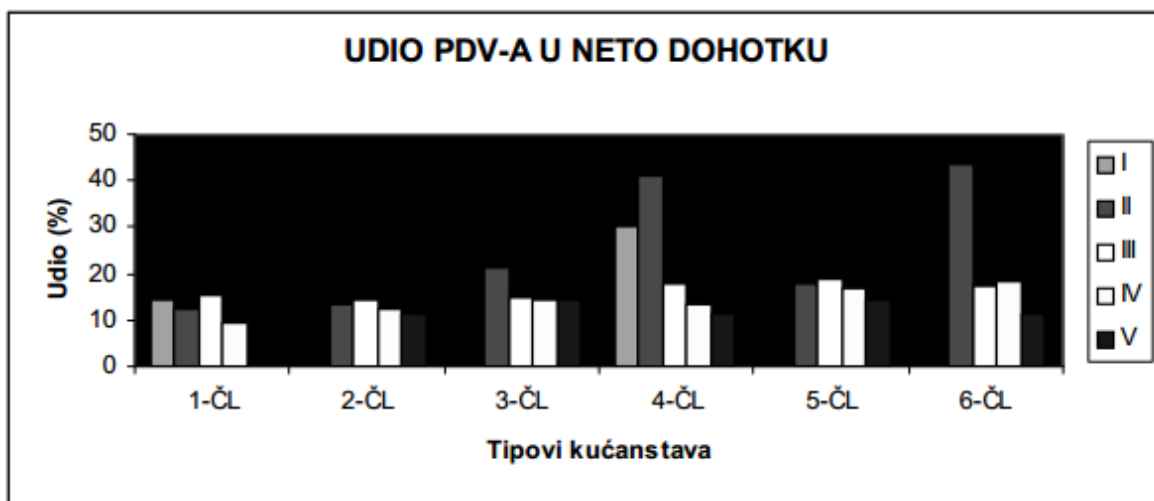
- (I) manje od 3000 kn
- (II) 3001 – 5000 kn
- (III) 5001 - 7500 kn
- (IV) 7501 – 10500 kn
- (V) više od 10501 kn

⁶⁵Škarica, M. :Realni okviri regresivnosti hrvatskog poreza na dodanu vrijednost, 2009.

Iz primarnih podataka o potrošnji kućanstava, procijenjeni su udjeli PDV-a za svako od njih u apsolutnim iznosima (u kunama). Takav pristup omogućio je daljnju analizu udjela PDV-a u raspoloživom dohotku usporedivih kućanstava, to jest onih sličnih struktura. Dobiveni rezultati dalje su analizirani kao relativni udjeli s obzirom na visinu raspoloživog dohotka kućanstva.

Rezultati obrade dobivenog uzorka prikazani su, prezentirani i analizirani slijedom opisane metodologije. Krajnji rezultati u okviru analize kućanstava, ukazuju na regresivnost PDV-a u većini analiziranih skupina (s izuzetkom samačkih kućanstava koje karakteriziraju neujednačena kretanja udjela PDV-a) što je prikazano na slici 3.

Slika 3. Udio PDV-a u raspoloživom dohotku kućanstva

Izvor: Škarica, 2009., str. 271

Razvidno je da je kod samačkih kućanstava prisutna regresija već pri prijelazu iz prve skupine dohotka u drugu, te ponovno na prijelazu u četvrtu skupinu. Izraženiji regresivni trend kod ostalih tipova kućanstava uočava se na prijelazu iz druge dohodovne skupine (prosječne razine dohotka od 4000,00 kn) u sljedeće. Naime, u okviru višečlanih kućanstava prva najniža dohodovna skupina iznimno je rijetko bila zastupljena u dobivenom uzorku. Zbog toga je i za njih regresija karakteristična već od, za njih, najniže dohodovne skupine. Ipak, ovako izražena regresija nalazi objašnjenje na temelju uvida u strukturu dobivenog uzorka.

Pritom su dva problema koja su sasvim sigurno utjecala na distorziju rezultata. Prvi je zanemariva zastupljenost u uzorku upravo tročlanih, četveročlanih i šesteročlanih kućanstava

druge dohodovne skupine (jedna – dvije obitelji). Drugi problem proizlazi iz odnosa razine dohotka i potrošnje (a time i udjela PDV-a) prvih dviju dohodovnih skupina. U njima je koncentriran najveći broj kućanstava (u analiziranom uzorku) kojih je potrošnja veća od dohodovne mogućnosti. Rezultat te povećane, «neosnovane» potrošnje moguće je objasniti neevidentiranim zaduženjima različitih izvora (računa, kreditne kartice i sl.) i prikazivanjem podcijenjenih raspoloživih dohodaka, što je rezultat neprijavljenog obavljanja različitih djelatnosti (posebno onih sezonskih, turističkih usluga iznajmljivanja s obzirom na to da je istraživanje teritorijalno svedeno na dvije turistički eksploatirane regije), zbog čega stanovništvo takve izvore prihoda i prikriva. Za druge skupine dohotka ta pojava je zanemariva. Iz slike 3 najoštrijeg je nagiba regresivna krivulja kod četveročlanih kućanstava. Kod njih je i analizirana razina poreznog opterećenja iznimno visoka za prve dvije dohodovne skupine, u odnosu prema drugim tipovima kućanstava (s više od dva člana). Jedino se kod šesteročlanih kućanstava takvo opterećenje pojavljuje u drugoj dohodovnoj skupini.

Prethodno prezentirani rezultati potvrđuju polaznu pretpostavku u ovom radu o postojanju regresivnosti aktualnog hrvatskog PDV-a, te daju uvid u realne okvire ovoga problema. Temeljni izvor regresiji je štednja, kao dio tog dohotka, koja raste s njegovim porastom. Tablica 7 ističe različite modele distribucije raspoloživog dohotka kojemu su kućanstva sklona.

Tablica 7. Odnos potrošnje i štednje različitih tipova kućanstava i dohodovnih skupina

DOH.SK.	I.		II.		III.		IV.		V.	
BR.ČLA N.	potr.	šted.	potr.	šted.	potr.	šted.	potr.	šted.	potr.	šted.
1 ČL	98,75	1,25	96,95	3,05	94,75	5,25	89,09	10,91
2 ČL	95,06	4,94	93,13	6,87	93,53	6,47	94,29	5,71
3 ČL	88,00	12,00	33,33 ¹	66,67 ¹	98,24	1,76	96,01	3,99	92,14	7,86
4 ČL	100,00	0,00	92,15	7,85	94,05	5,95	89,11	10,89
5 ČL	96,67	3,33	95,98	4,02	94,29	5,71	89,40	10,60
6 ČL	72,22	27,78	100,00	0,00	99,23	0,77	94,00	6,00
> 7 ČL	96,70	3,30	88,33	11,67

¹ Podatak koji se odnosi na 1 kućanstvo.

Izvor: Škarica, 2009., str. 274

Prezentirani podaci potvrda su očekivane i pretpostavljene slike, prema kojoj su unutar pojedinih tipova kućanstava, ekonomski snažnija kućanstva sklonija štednji od onih ekonomski slabijih gdje raspoloživi dohodak ujedno, u svojem apsolutnom iznosu, predstavlja i razinu potrošnje.

Prema navedenim rezultatima istraživanja možemo prihvatiti nultu hipotezu tj. možemo reći kako stupanj regresivnosti PDV-a negativno utječe na dohodak.

Odnos dohotka od nesamostalne i samostalne djelatnosti⁶⁶

S poreznog gledišta, dohodak od samostalne djelatnosti utvrđuje se od obavljanja sljedećih djelatnosti:

- obrta i s obrtom izjednačenih djelatnosti (obrtičkih djelatnosti),
- slobodnih zanimanja,
- poljoprivrede i šumarstva.

Obrtničkim djelatnostima smatraju se sve djelatnosti definirane Zakonom o obrtu i djelatnosti koje se obavljaju samostalno u svrhu stjecanja dohotka i osnovna su djelatnost poreznog obveznika.

Djelatnostima slobodnih zanimanja smatraju se profesionalne djelatnosti fizičkih osoba koje su po toj osnovi obvezno osigurane prema propisima koji uređuju obvezna osiguranja, odnosno djelatnosti fizičkih osoba kojima su to osnovne djelatnosti i koje su po toj osnovi upisane u registar poreznih obveznika poreza na dohodak. U kategoriju slobodnih zanimanja pripadaju razna zanimanja kao npr. sportaši, slobodni umjetnici, odvjetnici, javni bilježnici, zubni tehničari, fizioterapeuti i sl.

Djelatnost poljoprivrede i šumarstva obuhvaća korištenje prirodnih bogatstava zemlje i prodaju, odnosno zamjenu od tih djelatnosti dobivenih proizvoda u neprerađenom stanju.

U Hrvatskoj samozapošljavanje postoji u različitim oblicima te obuhvaća široki spektar kategorija radnika. Neovisni radnici česta su pojava u tradicionalnim sektorima poput poljoprivrede, šumarstva i ribarstva, maloprodaje i zanatstva, kao i u graditeljstvu i prijevozu te u slobodnim zanimanjima. Samostalni rad uvriježen je u medijskom sektoru, uključujući

⁶⁶ Šimović, H., Deskar – Škrbić, M., (2010): Efektivno opterećenje poreza na dohodak, Zagreb

novinarstvo i filmsku industriju. Razvojem ICT-a samozapošljavanje se proširilo na djelatnosti kao što su grafički dizajn, internetske te zabavne djelatnosti.

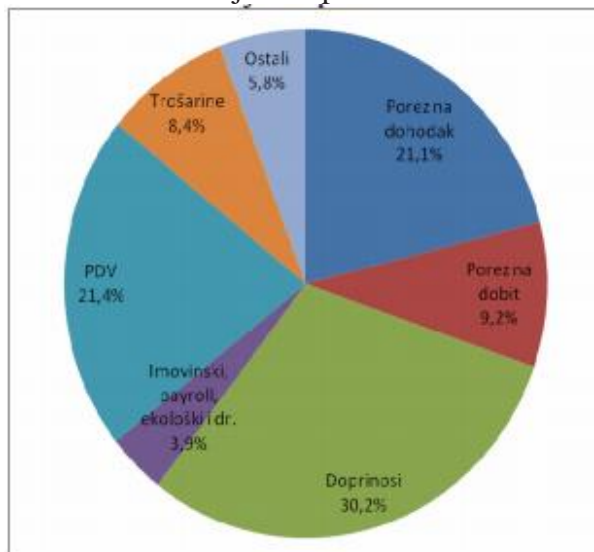
Osim karaktera i definicije samostalne djelatnosti u svrhu ovog rada potrebno je istaknuti najvažnije porezne elemente koji samostalnu djelatnost stavljaju u drugačiji kontekst utvrđivanja porezne osnovice te same obveze zaposlenih u samostalnim djelatnostima.

Drugačiji pristup utvrđivanja porezne obveze za dohodak od samostalne djelatnosti ogleda se u određenim elementima neizravno vezanim uz sam porez na dohodak te u načinu utvrđivanja obveze za obvezna osiguranja. Što se obveznih osiguranja tiče samostalna djelatnost utvrđuje osnovicu za obračun obveznih doprinosa na temelju koeficijenta prosječne plaće. To znači da bez obzira na visinu stvarno ostvarenog dohotka unutar iste kategorije samostalne djelatnosti uvijek plaćaju isti iznos doprinosa. S druge strane za obveznike poreza na dohodak od nesamostalnog rada obveza po doprinosima za obvezna osiguranja proporcionalno se povećava s porastom bruto dohotka.

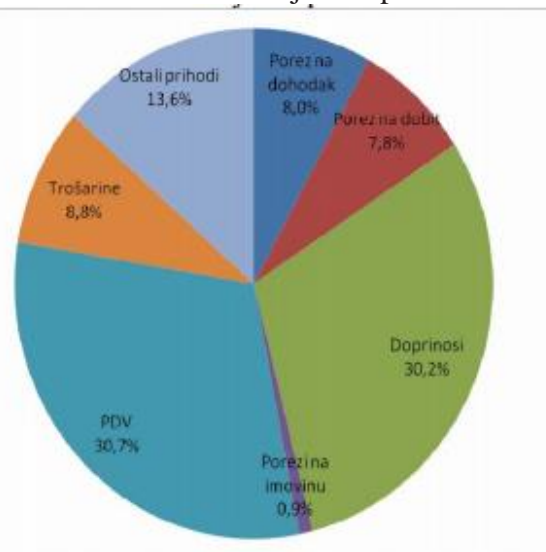
Što se tiče samog poreza na dohodak, ključna razlika između samostalne djelatnosti i nesamostalnog rada je u načinu utvrđivanja oporezivog dohotka. Dok se za nesamostalni rad kao izdaci priznaju samo doprinosi za obvezna osiguranja, samostalnoj djelatnosti priznati su svi izdaci iz poslovanja (npr. različite vrste ulaganja, poslovna odjeća, literatura, seminari i poslovna putovanja itd.).

U odnosu na zemlje Europske unije (EU) Hrvatska ima daleko najmanji udio poreza na dohodak u ukupnim prihodima opće države. Na slikama 4. i 5. prikazane su strukture javnih prihoda za prosjek EU-27 i Hrvatsku. Gotovo za sve porezne oblike može se utvrditi konzistentnost u poreznoj strukturi osim kod poreza na dohodak. U EU porez na dohodak prosječno čini 21,1% ukupnih prihoda, dok u Hrvatskoj čini samo 8,0% ukupnih prihoda opće države. Što se tiče poreza na dodanu vrijednost u EU čini 21,4%, dok u Hrvatskoj čini 30,7%.

Slika 4. Struktura javnih prihoda u EU u 2008.

Slika 5. Struktura javnih prihoda u RH

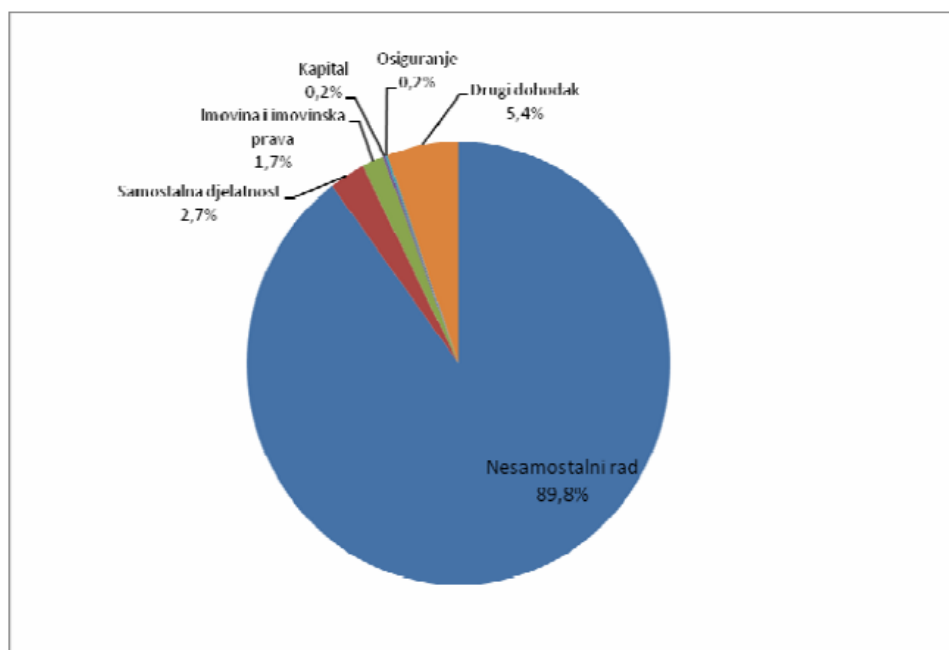

Izvor: Šimović, H., Deskar – Škrbić, M., 2010., str. 7

U Hrvatskoj se na osnovu poreza na dohodak prikupi 8,0% ukupnih prihoda opće države. U apsolutnom iznosu u 2008. godini to je iznosilo 10,7 mlrd. kuna. Kada se tom iznosu pribroji prirez taj iznos raste na 14,5 mlrd. kuna u istoj godini odnosno 14,2 mlrd. kuna u 2009.

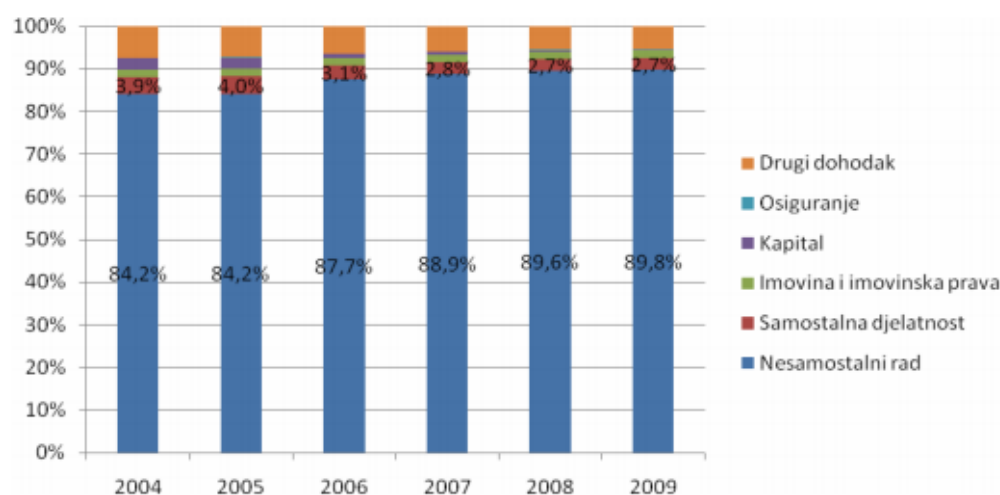
Iz slike 6 se jasno vidi kako daleko najveći dio plaćenog prireza i poreza na dohodak dolazi od strane nesamostalnog rada koji iznosi čak 84,2% u 2009. godini. Nakon toga najviše se poreza ubere na osnovu drugog dohotka (7,4%), pa tek onda od samostalne djelatnosti (3,9%) i ostalih. Na slici 7. prikazana je navedena struktura za razdoblje od 2004. do 2009. godine gdje se jasno vidi kako se promatrani odnos čak dodatno pogoršao, odnosno udio poreza plaćenog od strane nesamostalnog rada povećao se sa 84,2% u 2004. na već spomenutih 89,8% u 2009. godini. S druge strane udio poreza plaćenog od strane samostalne djelatnosti smanjio se s 3,9% u 2004. na 2,7% u 2009. godini.

Slika 6. Struktura prireza i poreza na dohodak prema izvorima dohotka u 2009. godini

Izvor: Šimović, H., Deskar – Škrbić, M. na temelju Ministarstva financija (2010)

Slika 7. Struktura prireza i poreza na dohodak prema izvorima dohotka 2004. – 2009.

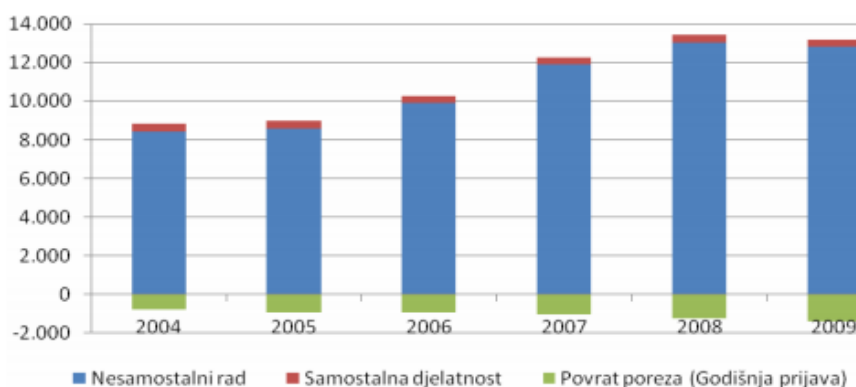

Izvor: Šimović, H., Deskar – Škrbić, M. na temelju Ministarstva financija (2010)

Ovi podaci pokazuju i da taj porez gotovo u cijelosti tereti nesamostalnu djelatnost dok se svi ostali izvori dohotka, a posebno samostalna djelatnost, mogu smatrati povlaštenima. Dolazi se do zaključka kako navedene izmjene kod poreza na dohodak uopće neće utjecati na promjenu ovakve strukture, jer se porezni tretman samostalne djelatnosti i ostalih izvora dohotka nije značajno promijenio.

Dohodak od samostalne djelatnosti i dohodak od nesamostalnog rada dvije su primarne vrste dohotka, dok se ostali izvori dohotka uglavnom ostvaruju kao dodatni izvori prihoda. To pokazuju podaci o plaćenom prirezu i porezu na dohodak, ali i o broju zaposlenih gdje zaposleni u pravnim osobama i samozaposleni čine gotovo cijelo radno aktivno stanovništvo. Upravo iz ovih razloga u radu se testira hipoteza o povlaštenom poreznom položaju samostalne djelatnosti.

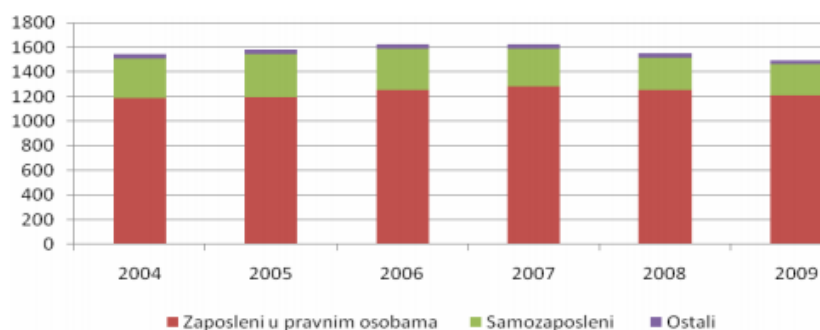
Slika 8. Plaćeni prirez i porez od nesamostalnog rada i samostalne djelatnosti (mil.HRK)

Izvor: Šimović, H., Deskar – Škrbić, M. na temelju Ministarstva financija (2010)

Slika 8. prikazuje plaćeni porez i prirez od nesamostalnog rada i samostalne djelatnosti te povrat poreza koji se ostvari kroz godišnje prijave u razdoblju od 2004. do 2009. godine. Ako se promatra odnos plaćenog poreza jasno se vidi kako porez koji plati nesamostalni rad daleko nadmašuje iznos poreza koji plaća samostalna djelatnost. S aspekta pravednosti u oporezivanju taj odnos bi trebao biti barem sličan odnosu zaposlenih kod pravnih osoba (nesamostalni rad) i samozaposlenih (samostalna djelatnost).

Slika 9. Aktivno stanovništvo u Hrvatskoj (000)

Izvor: DZS (2004-2009)

Slika 9. prikazuje aktivno stanovništvo u Hrvatskoj u razdoblju od 2004. do 2009. godine. Usporedbom slike 8. i slike 9. jasno se vidi kako samostalna djelatnost plaća manje poreza u odnosu na broj samozaposlenih u ukupnom aktivnom stanovništvu.

Prema prethodno analiziranim podacima i pokazateljima možemo prihvatiti H1 hipotezu koja kaže da stupanj regresivnosti PDV-a utječe negativno na dohodak od nesamostalnog rada nego na dohodak od samostalne djelatnosti.

5. Zaključak

Kod pisanja ovoga rada krenuli smo od problema regresivnosti i toga da porezi, odnosno porez na dodanu vrijednost utječe na razinu dohotka. Na početku rada postavili smo osnovne ciljeve, a to su: utvrditi stupanj regresivnosti PDV-a u RH, utvrditi opterećenje dohotka porezom na dohodak, vidjeti može li se promjenom poreza na dodanu vrijednost utjecati na rast/pad dohotka građana te utvrditi mjere za smanjenje regresivnosti PDV-a. Također smo postavili tri hipoteze koje smo na temelju relevantnih istraživanja prihvatili, odnosno odbacili:

H0: Stupanj regresivnosti PDV-a negativno utječe na dohodak građana

H1: Stupanj regresivnosti PDV-a značajnije negativno utječe na dohodak od nesamostalnog rada nego na dohodak od samostalne djelatnosti

Nakon uvodnog dijela rada, krenuli smo na deskripciju poreza na dodanu vrijednost kako u RH tako i u EU. Vidjeli smo da porez na dodanu vrijednost ima utjecaj na raspoloživi dohodak tj. plaće i zaposlenost kao i na životni standard stanovništva.

U trećem dijelu rada objasnili smo što je porez na dohodak, te njegove temeljne odrednice, načela oporezivanja kao i koncepte oporezivanja. Vidjeli smo kako u Hrvatskoj prevladava sintetički koncept prema kojem se dohodak oporezuje kao cjelina koju fizička osoba ostvari tijekom jedne godine. Nakon toga smo objasnili kako porez na dohodak utječe na plaće i zaposlenost kao i na štednju.

U četvrtom dijelu rada smo objasnili pojam regresivnosti i mjerenje regresivnosti. Potom smo objasnili i problematiku poreza na dodanu vrijednost koja se odnosi na broj i visinu poreznih stopa pa smo slijedom toga napravili usporedbu jednostopnog i višestopnog sustava te vidjeli kako oba imaju svoje prednosti i mane ovisno o tome što im je krajnji cilj.

Potom su uslijedila dosadašnja istraživanja regresivnosti kako u razvijenim zemljama tako i u zemljama u razvoju te na koncu u Hrvatskoj. Ovaj rad temeljili smo na već postojećim istraživanjima u periodu od 1999. – 2009. godine kada je često dolazilo do promjena u poreznom sustavu. Potreba za daljnjim istraživanjem regresivnosti poreza na dodanu vrijednost nije se javljala od 2009. pa do danas zbog toga što nije došlo do bitnih

promjena na tom području. Prema postojećim rezultatima istraživanja uvidjeli smo kako postoji visoki stupanj regresivnosti poreza na dodanu vrijednost koji negativno utječe na dohodak te da možemo prihvatiti nultu hipotezu. Isto tako analizom odnosa dohotka od nesamostalnog rada i samostalne djelatnosti došli smo do zaključka kako samostalna djelatnost ima povlašten položaj što se tiče plaćanja poreza. S obzirom na to prihvatili smo hipotezu H1.

DODATAK:

Tablica 1. Stope poreza na dodanu vrijednost u EU u 2015.godini (%)

Member States	Code	Super Reduced Rate	Reduced Rate	Standard Rate	Parking Rate
Belgium	BE	-	6 / 12	21	12
Bulgaria	BG	-	9	20	-
Czech Republic	CZ	-	10 / 15	21	-
Denmark	DK	-	-	25	-
Germany	DE	-	7	19	-
Estonia	EE	-	9	20	-
Ireland	IE	4,8	9 / 13,5	23	13,5
Greece	EL	-	6 / 13	23	-
Spain	ES	4	10	21	-
France	FR	2,1	5,5 / 10	20	-
Croatia	HR	-	5 / 13	25	-
Italy	IT	4	5 / 10	22	-
Cyprus	CY	-	5 / 9	19	-
Latvia	LV	-	12	21	-
Lithuania	LT	-	5 / 9	21	-
Luxembourg	LU	3	8	17	14
Hungary	HU	-	5 / 18	27	-
Malta	MT	-	5 / 7	18	-
Netherlands	NL	-	6	21	-
Austria	AT	-	10 / 13	20	13
Poland	PL	-	5 / 8	23	-
Portugal	PT	-	6 / 13	23	13
Romania	RO	-	5 / 9	20	-
Slovenia	SI	-	9,5	22	-
Slovakia	SK	-	10	20	-
Finland	FI	-	10 / 14	24	-
Sweden	SE	-	6 / 12	25	-
United Kingdom	UK	-	5	20	-

N.B.: Exemptions with a refund of tax paid at preceding stages (zero rates) are not included above
(see section V)

Izvor: European Commission, 2016

LITERATURA

1. Blažić, H.(2009): Distributivni učinak PDV-a: Usporedna analiza
2. Blažić,H. (1999): Regresivnost PDV-a u Hrvatskoj, Financijska praksa, br.6.
3. Cindori, S., Pogačić, L. (2010): Problematika utvrđivanja broja i visine stopa poreza na dodanu vrijednost, Ekonomska misao i praksa dbk. Vol. 19. No. 2., str. 228
4. Institut za javne financije, Porez na dohodak, http://www.ijf.hr/porezni_vodic/3-04/3dohodak.pdf
5. Iveković, I.(1997): Jednostopni PDV s malo oslobođenja najbolje rješenje, Računovodstvo i financije, 9,str 83. 84.
6. Jelčić, B.(1998): Je li u nas porezni teret ravnomjerno raspoređen, Ekonomija, 3, str. 339
7. Jelčić, Bo., Lončarić – Horvat, O., Šimović, J., Arbutina, H., Mijatović, N.(2008): Financijsko pravo i financijska znanost, Narodne novine, Zagreb, str. 384.
8. Jelčić, Bo., Lončarić – Horvat, O., Šimović, J., Arbutina, H., Mijatović, N. (2004): Hrvatski fiskalni sustav, Narodne novine, Zagreb, str. 81. 85.
9. Jelčić, B. (2003): Racionalni porezni sustav, Pravo i porezi, 2, Zagreb
10. Jelčić, B. (1997): Pravednost – osnovno načelo poreznih sustava suvremenih država, Računovodstvo, revizija i financije, 10, Zagreb
11. Jurković, P.(2002): Javne financije, Masmedia, Zagreb, str.310
12. Kuliš, D.(2007): Oporezivanje potrošnje: porez na dodanu vrijednost i trošarine, Newsletter, povremeno glasilo Instituta za javne financije, 33, str. 4.
13. Mijatović, N.(2002): Porezne stope u sustavu PDV-a, Hrvatska pravna revija, 6, str. 68.

14. OECD (1981): The impact of consumption taxes at different income levels, Paris
15. OECD (1988): Taxing consumption, Paris
16. R. F. Van Brederode (2007): Vat's regressivity: Empirical truth or Political Correctness, International Vat Monitor, br.2, str. 86 - 92.
17. Skupina autora (1999): Hrvatski zakon o PDV-u, Republika Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika, Zagreb, str. 6
18. Šimović, J., Šimović, H. (2006): Fiskalni sustav i fiskalna politika Europske unije, Zagreb, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, str. 81. 129.
19. Šimović, J. (2004): Mjesto i uloga nulte stope u sustavu poreza na dodanu vrijednost, Hrvatska pravna revija, 6
20. Šimović, J. (1998): Socijalni učinci PDV-a, Revija za socijalnu politiku, 2-3, str. 100. 105.
21. Šimović, H., Deskar – Škrbić, M. (2010): Efektivno opterećenje poreza na dohodak, Zagreb
22. Tait, A.A. (1988): Value Added Tax: International Practice and Problems, Washington, International Monetary Found
23. Zakon o porezu na dohodak, www.zakon.hr, pročišćeni tekst zakona, Narodne novine 177/04, 73/0/, 57/06, 80/10
24. Zelenika, R., (2000) : Metodologija i tehnologija izrade znanstvenog i stručnog djela, Rijeka, dostupno na: http://www.unizd.hr/portals/4/nastavni_mat/1_godina/metodologija/metode_znanstvenih_istrazivanja.pdf